

Rahvusarhiiv
National Archives of Estonia

RAHVUSARHIIVI
TEGEVUSE ÜLEVAADE
1999–2000

NATIONAL ARCHIVES OF ESTONIA
1999–2000

Tartu 2001

Koostanud **Tõnu Tannberg**
Toimetanud **Helina Tamman**
Küljendanud **Eva Peedimaa**
Tõlge inglise keelde **Ivika Arumäe**

Trükk AS Triip Grupp
ISBN 9985-858-27-1

SISUKORD

CONTENTS

RAHVUSARHIIVI MISSIOON. MISSION OF THE NATIONAL ARCHIVES	4
SAATESÕNA Aino Lepik von Wirén	5
MIS ON RAHVUSARHIIV? Priit Pirsko	7
Osakondade ülevaated	
ARHIIV ARHIIVIS – AJALOOARHIIV RAHVUSARHIIVI OSAKONNANA Indrek Kuuben	11
RIIGIARHIIVIOSAKOND Marge Tiidus	14
FILMIARHIIV Ivi Tomingas	16
UURIMISTÖÖ- JA PUBLITSEERIMISOSAKOND Enn Küng	18
JÄRELEVALVE Pille Noodapera	22
SÄILITUSOSAKOND Ruth Tiidor	24
ERAARHIIVINDUSEST Hille Oidema	26
Tähtsündmused	
ARHIVAARIDE KOOLITAMINE JA ESIMENE KUTSEEKSAM AD 2000 Birgit Kibal	29
VAHEARHIIVINDUS – MURRANG ARHIIVINDUSES? Kaja Pullonen	31
TUNANE TUNA Ott Raun	32
VALGA UUE ARHIIVIHOONE SÜND AASTAL 2000 Riina Virks	34
Vaade väljastpoolt	
ARHIIVID JA ÜHISKOND Aimar Altosaar	37
RAHVUSARHIIVI TEGEVUSE STATISTIKA <i>STATISTICS OF THE NATIONAL ARCHIVES</i> Tiit Arumäe	39
KRONOLOOGIA <i>CHRONOLOGY</i>	41
<i>WHAT IS THE NATIONAL ARCHIVES?</i> Priit Pirsko	43
<i>ARCHIVISTS' IN-SERVICE TRAINING AND THE FIRST PROFESSIONAL EXAMINATION AD 2000</i> Birgit Kibal	45
<i>INTERMEDIATE STORAGE – A BREAKTHROUGH IN THE ARCHIVAL SYSTEM?</i> Kaja Pullonen	47
<i>HOW TUNA WAS BORN</i> Ott Raun	48
<i>VALGA COUNTY ARCHIVES IN A NEWLY RENOVATED BUILDING</i> Riina Virks	50
<i>AUTHORS</i>	52
RAHVUSARHIIVI KOOSSEISU KUULUVATE ARHIIVIDE JA MAA-ARHIIVIDE KONTAKTANDMED	53

RAHVUSARHIIVI MISSIOON

Visioon

Rahvusarhiiv tagab Eesti ühiskonda peegeldava teabe kestmise ja kasutamise olevikus ja tulevikus.

Missioon

Rahvusarhiiv kogub ja säilitab Eesti ajalugu, kultuuri, riiklust ja ühiskondlikke olusid dokumenteerivaid arhivaale sõltumata nende loomise ajast, kohast või teabekandja iseloomust.

Rahvusarhiiv aitab kindlustada Eesti avaliku sektori, eelkõige riigi keskvalitsuse ja kohaliku omavalitsuse, ülesannete täitmise järjepidevuse, õiguspärasuse ja otstarbekohasuse.

Rahvusarhiiv kindlustab isikute majanduslike, poliitiliste ja sotsiaalsete õiguste kasutamiseks vajaliku informatsiooni säilimise kehtestatud aja jooksul ja ulatuses.

Rahvusarhiiv võimaldab säilitatava teabe kasutamist õiguslikel, sotsiaalmajanduslikel, kultuurilistel, teaduslik-hariduslikel ja teistel üldtunnustatud eesmärkidel nii traditsioonilise uurijateeninduse ja publitseerimise kui ka kaasaegsete infotehnoloogiliste võimaluste kaudu.

Rahvusarhiivi töötajad toetuvad oma tegevuses üldinimlikele põhiväärtustele, heale arhiivinduslikule tavale, arhivaari kutse-eetikale ning klienditeeninduse parimatele traditsioonidele.

Õiguslikud alused

Rahvusarhiiv lähtub oma tegevuses arhiiviseadusest ja teistest seadustest ning seaduse alusel ja täitmiseks antud õigusaktidest, samuti üldtunnustatud rahvusvahelistest arhiivinduslikest juhistest, kui need on kooskõlas Eesti õiguskorraga, ning Euroopa Liidu ja Euroopa Nõukogu soovitud infopoliitika ja arhiivinduse alal.

Rahvusarhiivi kui asutuse tegevuse õiguslikud alused on konkreetselt sõnastatud arhiiviseaduse paragrahvi 18 lõike 1 alusel antud Vabariigi Valitsuse 22. augusti 2000. aasta määruses nr 279 "Rahvusarhiivi põhimäärus" ning selle alusel riigiarhivaari poolt kehtestatud Rahvusarhiivi struktuuriüksuste (eelkõige Ajalooarhiivi, Riigiarhiivi ja Filmiarhiivi) põhimäärustes.

MISSION STATEMENT OF THE NATIONAL ARCHIVES OF ESTONIA

Vision

The National Archives of Estonia is a governmental and national archival institution that insures the preservation of information reflecting the change and alteration of the Estonian society and safeguards access to it.

Mission

The National Archives of Estonia collects and preserves Estonia's historical, cultural, state and societal archival documentation irrespective of time, place and nature of the creation of the informational units.

The National Archives of Estonia aids ensuring continual and purposeful legal environment for the Estonian public sector, government, and local authorities.

The National Archives of Estonia consolidates persistence of economic, political and social rights information in an established capacity and time required by law.

The National Archives of Estonia allows clients to use funds and information for legal, socio-political, cultural, educational and scientific research both at local services level for traditional researchers and readers and virtual services level with the help of new information technologies.

The personnel of the Estonian National Archives are guided in their work by common values as well as archivist and professional ethics to serve clients in best tradition.

Legal Grounds

The legal framework of the Estonian National Archives is established in the Bill of Archives. Other archival practices are exercised according to internationally acclaimed directives that harmonize with the Estonian legitimate procedures.

Austatud lugejad!

Käesolevast raamatust leiate huvitavaid ja kaasahaaravaid kirjutisi Rahvusarhiivi tegemistest. Tänapäeva arhiiv ei ole pime ja unustusetolmuga kaetud asutus. Kuigi Eesti arhiivinduse ajalugu ulatub aastasadade taha, on Rahvusarhiiv üsna noor – loodud 1999. aastal. Täna kuuluvad Rahvusarhiivi koosseisu Riigiarhiiv, Ajalooarhiiv, Filmiarhiiv ja 13 maa-arhiivi üle Eesti.

Ühiskonna muutudes muutuvad ka rahva ootused arhiivile ja arhiivi roll ühiskonnas. Rahvusarhiiv kogub ja säilitab Eesti ajalugu, kultuuri, riiklust ja ühiskondlikke olusid dokumenteerivaid arhivaale sõltumata nende loomise ajast, kohast või teabekandaja iseloomust. Rahvusarhiiv on seega vormilt valitsusasutus – aga mis veel olulisem – sisult kultuuriasutus, mis talletab meie kultuuripärandit.

Rahvusarhiivi eesmärk on olla moodne kultuuri- ja valitsusasutus. Arhiiv peab olema ligipääsetav, professionaalne ning andma endast teada. Seatud eesmärgi saavutamise üheks nurgakiviks on organisatsioonikultuur, mis saab alguse ühtsetest väärtustest ja eesmärkidest ning arhivaari kui professionaalse spetsialisti väärtustamisest.

Moodne aeg nõuab nii traditsioonide tunnetamist kui realistliku ja tehnoloogia arengut silmas pidava tulevikunägemuse olemasolu – see on raske ülesanne meile kõigile. Ühelt poolt on arhiivinduses juba kasutusel arhiiviregister ning moodsad IT-lahendused, teisalt vajame elektroonilise asjaajamise juurutamiseks klassikalisel arhiiviteadusel põhinevaid teadmisi. Seega tuleb korraga nii õppida kui õpetada.

Käesolevas teoses jõuab Teieni ülevaade Rahvusarhiivi kahest esimesest tegutsemisaastast – põhitööst, arendustegevusest ja eneseotsingutest. Palju on tehtud, veel rohkem on ees!

Head lugemist!

Aino Lepik von Wirén

Riigisekretär

Ajalooarhiivi hoone Tartus

Rahvusarhiivi delegatsioon Rahvusvahelise arhiivinõukogu 14. kongressil.
Sevilla, september 2000

Külaskäik Soome Rahvusarhiivi. Oktoober 1999

MIS ON RAHVUSARHIIV?

Priit Pirsko
riigiarhivaar

Sellele pealkirjas esitatud lihtsale küsimusele saab vastata mitut moodi.

Kõigepealt: Rahvusarhiiv on seaduse alusel tegutsev valitsusasutus Riigikantselei haldusalas. Valitsusasutuse staatuse annab Rahvusarhiivile eelkõige riikliku arhiivijärelevalve läbiviimise kohustus.

Teiseks: Rahvusarhiiv on riiklike avalike arhiivide süsteem. Siia kuulub 16 arhiivi üle Eesti, neist suurimatenas Riigiarhiiv ja Filmiarhiiv Tallinnas ning Ajalooarhiiv Tartus. Rahvusarhiivi regionaalseteks struktuuriüksusteks on maa-arhiivid. Selguse mõttes tuleb nentida, et Rahvusarhiivi ennast *de facto* arhiiviks lugeda ei saa.

Kolmandaks: Rahvusarhiiv on verinoor organisatsioon päris pika ja saavutusrohke ajalooga. See tähendab, et kuigi valitsusasutus nimega Rahvusarhiiv sündis õiguslikus mõttes 1. jaanuaril 1999, on Eesti arhiivindus palju vanem. Mistahes riiklik arhiiv mistahes riigis on ju sama vana kui riik ise. Seega saab Rahvusarhiivi – ehk meie arhiivisüsteemi – alguspunktiks lugeda ka 1921. aastat. Just siis rajati Eestis esimesed eesti arhiivid – Riigiarhiiv Tallinnas ja Riigi Keskarhiiv Tartus.

Rahvusarhiivi tegevus põhineb arhiiviseadusel, mis võeti Riigikogu poolt vastu 25. märtsil 1998 (RT I 1998, 36/37, 552) ja jõustus lõplikult 1999. aastal. Rahvusarhiivi põhiülesanne on seadusest või seaduse alusel antud õigusaktidest tulenevalt riigivõimu teostamine oma pädevuse piires, talle üle antud rahvusliku kultuuripärandi säilitamine ja kaitse ning sellele juurdepääsu korraldamine. Arhiiviseaduse üheks kandvaks positiivseks ideeks oli ja on riikliku arhiivinduse tsentraliseerimine eesmärgiga parandada ja ühtlustada kodanikuni jõudva arhiiviteenuse kvaliteeti, vähendada dubleerimist ning tagada võimalikult ratsionaalne arhiivihaldus.

Arhiiviseadusest tulenevalt reguleerib kodumaist arhiivindust veel rida õigusakte. Arhiivieeskirja (RT I 1998, 36/37, 1904) ülesandeks on täpsustada arhiivitöö rutiini: dokumentide säilitustähtaegade kehtestamist, arhivaalide hindamist, eraldamist, arhiveerimist, säilitamist, kaitset ja kasutamist ning avalike arhiivide poolt arhivaalide kogumist.

Arhiiviregistri põhimäärus (RT I 2000, 33, 205) reguleerib arhivaalide kohta andmete kogumist ja registrisse kandmist. Register on seaduseandja poolt ellu kutsutud eelkõige ühiskonnale oluliste eraarhivaalide kaitse tagamiseks, kuid tähtsusetu pole ka avalike arhivaalide asukoha, koosseisu, koguse, väärtuse ja juurdepääsu tingimuste kohta informatsiooni saamine ja evimine.

Arhivaari kutsenõuete (RT I 1998, 100, 1628) ja kutseeksami läbiviimise korra (RT I 1998, 118–120, 1899) kehtestamine Vabariigi Valitsuse poolt on olnud kahtlemata murranguks professiooni eneseteadvuses. Erinevalt tavaametnikust peab arhivaar evima akadeemilist kõrgharidust ja olema sooritanud kutseeksami.

Rahvusarhiivi põhimäärus sätestab organisatsiooni ülesanded ja struktuuri. Perioodil 1999–2000 on olnud tegemist kahe põhimäärusega, st kahe erineva struktuurse lahendusega Rahvusarhiivi sees.

1998. aasta 28. detsembril Vabariigi Valitsuse poolt vastu võetud Rahvusarhiivi põhimäärus (RT I 1998, 118/120, 1897) elas üsna olulisi muudatusi üle veel n-ö viimasel tunnil. Kahtlemata oli tegemist kiirustades valminud aktiga, mille rakendamiseks jäi arhiivijuhtidel aega täpselt kolm päeva. Sestap pole imekspandav, et antud põhimäärus

kehtis vaid napi poolteist aastat. 22. augustil 2000 sündis uus põhimäärus, mille järgi korraldab Rahvusarhiiv oma tööd alates 2001. aastast.

Aastail 1999–2000 tegutses Rahvusarhiiv unifitseeritud valitsusasutuse põhimõttel. Riigiarhivaar Jaak Ranna asetäitjana korraldasid operatiivset juhtimist põhja regionaaldirektor Aimar Altosaar, alates märtsist 1999 Marge Tiidus (Tallinnas), ja lõuna regionaaldirektor Priit Pirsko (Tartus). Organisatsiooni struktuuriüksusteks olid osakonnad ja arhiivid (Filmiarhiiv ja maa-arhiivid igas maakonnas). Senised suurimad arhiivid (Riigiarhiiv, Ajalooarhiiv ja Parteiarhiiv) katkestasid tegutsemise eraldiseisvate arhiiviasutustena ja muutusid funktsionaalseteks osakondadeks. Kokku tegutses Rahvusarhiivi Tallinna ja Tartu keskustes 11 osakonda: riigiarhiivi-, järelevalve-, eraarhiivi- ning arhiiviregistri ja infosüsteemide osakond Tallinnas, ajalooarhiivi-, säilitus-, uurimistö- ja publitseerimis-, haldus- ja planeerimis-, raamatupidamise, üld- ning digitaalarhiivi osakond Tartus. Neist viimane õigupoolest sisulist tegevust alustada ei jõudnud.

Sellise süsteemi puudused ilmnesisid üsna pea. Olemuselt polüfunktsionaalseid arhiive Tallinnas ja Tartus oli päris keeruline tööle rakendada ühe avaliku (Rahvus)arhiivina, mille monofunktsionaalsed osakonnad asuvad kahes linnas laiali. Päris raske oli Rahvusarhiivil end sellisena teadvustada ja arusaadavaks teha ühiskonnas – nii arhiivikasutajatele kui ka kolleegidele teistest arhiividest ja asutustest. Segasevõitu juhtimisskeemide tõttu tekkis ebakõlasid käsuliinides. Kõike seda komplitseeris veel arhivaari minapildi muutumine – avalik teenistus ühes ametnikustaatuses tekitas paljude jaoks uue tegevusraamistikku.

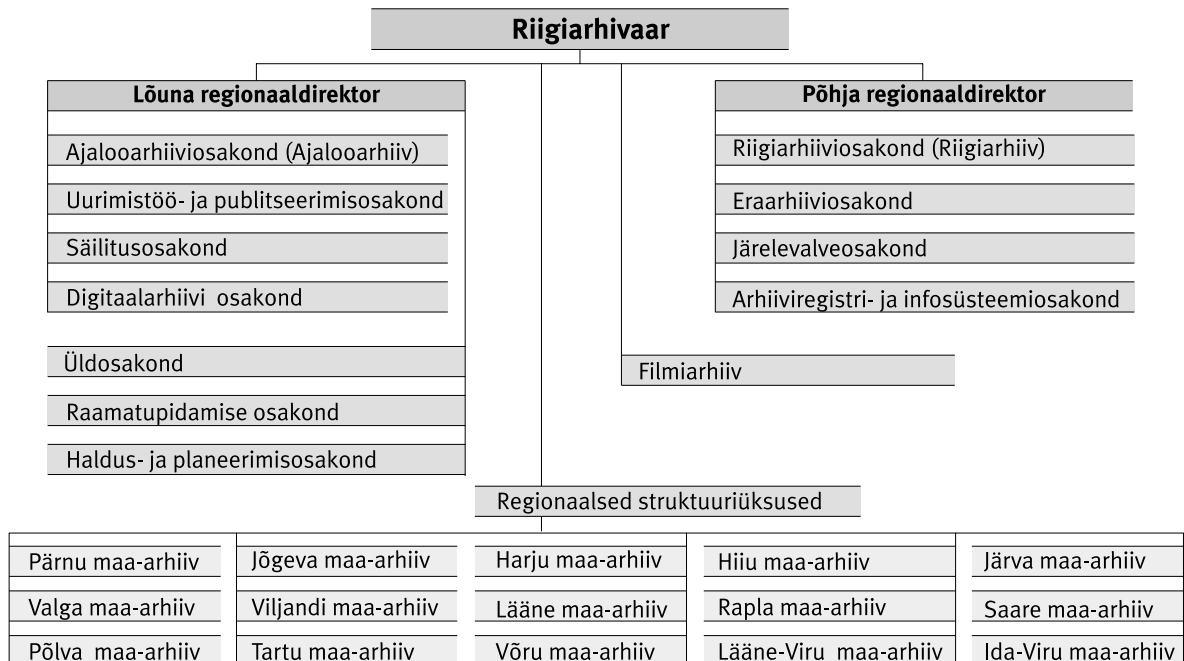
Need olidki peamised põhjused, miks 2000. aastal organisatsiooni struktuur ümber vaadati ja olulisel määral muudeti. Rahvusarhiivi põhiliste struktuuriüksustena taastati arhiivid, riigiarhivaari vahetusse alluvusse moodustati n-ö staabifunktsioonides kaks väikesekoosseisulist bürood. Arendusbüroo (juhataja Toivo Jullinen) peamiseks vastutusalaks on organisatsiooni strateegilise arengu kavandamine, osalemine arhiivindusliku õigusruumi täiustamisel, Rahvusarhiivi personali- ja koolituspoliitika, avalikkussuhted. Haldusbüroo (Jaak Koiduaru) planeerib ja korraldab haldus- ja majandustegevust, eelkõige riigihangete ja suuremate investeeringutega seonduvat, samuti vastutab raamatupidamise aastaaruande, riigivara üle arvestuse pidamise jms eest.

Riigiarhiivil (direktor Marge Tiidus) ja Ajalooarhiivil (Indrek Kuuben) on lisaks puhtarhiivinduslikele ülesannetele (kogumine, säilitamine, juurdepääsu tagamine) ka mõned üleriiklikud strateegilise tähtsusega funktsioonid. Riigiarhiiv peab arhiiviregistrit, töötab välja Rahvusarhiivi kogumis- ja hindamispoliitika ning järelevalvemetoodika, arendab Rahvusarhiivi infosüsteemi, teenindab arhiiviteenuse tegevuslubade komisjoni, selgitab välja väljaspool Eesti Vabariiki asuvaid Eesti arhiiviväärtusega arhivaale ning osaleb nende tagasisaamise korraldamisel. Ajalooarhiivi hoolde on usaldatud Rahvusarhiivi säilitusstrateegia väljatöötamine, ohuplaanide koostamine ning arhiivipüsivate materjalide loetelu pidamine. Filmiarhiivi põhiülesanded seonduvad mõistagi audiovisuaalse pärandi kogumise, säilitamise ja kasutatavaks tegemisega. Maa-arhiivide ülesanded on regioonipõhised, kusjuures eriti tähtis on nende järelevalve- ja nõustamisalane töö, aga samuti klienditeenindus maakondades.

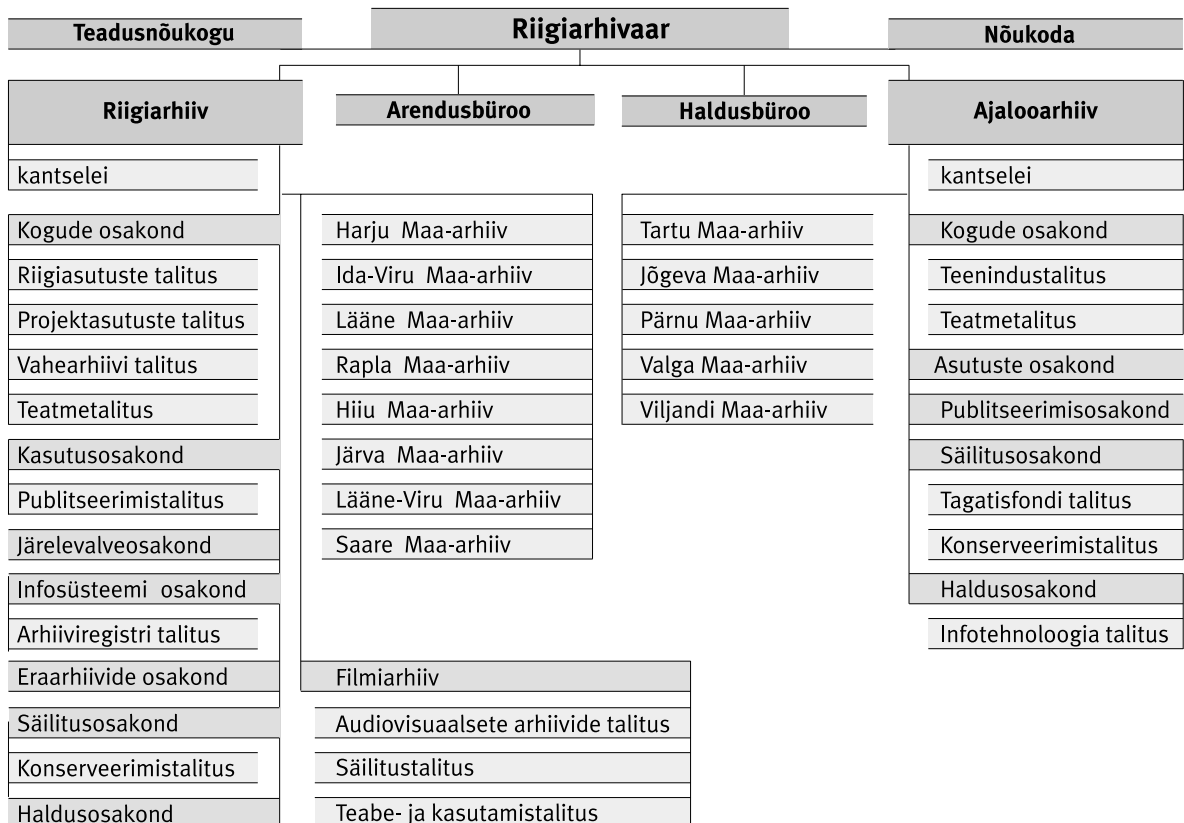
Riigiarhivaari abistab kaks nõuandvat kogu. Nõukoda koosneb Rahvusarhiivi juhtkonnast ning tegutseb struktuuriüksuste tegevuse koordineerimise huvides. Nõukoja pädevuses seisab praktiliselt kogu Rahvusarhiivi juhtimiseks vajalike strateegiliste otsuste langetamine ja vastavate toimingute läbiarutamine. Rahvusarhiivi Teadusnõukogu eesotsas Ph.D. Tõnu Tannbergiga koguneb harvem, sest liikmeskonda kuulub ka hulgaliselt organisatsiooniväliseid eksperte. Teadusnõukogu põhiülesandeks on teadus- ja publitseerimistegevuse koordineerimine Rahvusarhiivis.

Niisiis, Rahvusarhiiv on kahepalgeline nagu iga teinegi arhiivorganisatsioon. Rahvusliku kultuuripärandi hoidjana kannab ta ühtlasi vastutust riigi avalike ülesannete piisava dokumenteerituse eest – Rahvusarhiiv on nii kultuuri- kui valitsusasutus.

STRUKTUUR 1999

STRUKTUUR 2001

Konverentsil "Rootsi suurriik *versus* Läänemere provintsid" esineb Stockholmi Ülikooli emeriitprofessor ajaloodoktor Enn Tarvel

Riigiarhiivi konservaatorid

Vaade Filmiarhiivi renoveeritud hoidlasse

ARHIIV ARHIIVIS – AJALOOARHIIV RAHVUSARHIIVI OSAKONNANA

Indrek Kuuben

Ajalooarhiivi direktor

Sissejuhatus

Riikliku arhiivinduse korraldust aastatel 1999–2000 raamistas küsimus Rahvusarhiivi olemusest – kas monoliitne arhiiviasutus või arhiivisüsteem? Ajalooarhiiviosakonda puudutas staatuse ja identiteedi probleematika aeg-ajalt esile kerkides küllaltki akuutselt – kas Ajalooarhiiv kui arhiiv või kui arhiivi osakond?

Arhivaalide kogumise, säilitamise ja nende kasutamise võimaldamise kui arhiivinduslike põhiülesannetega tegeleva struktuuriüksusena evis osakond kahtlemata arhiiviasutusele tunnuslikke jooni. Tulenevalt eeskätt vajadusest säilitada arhiivikasutajate jaoks traditsioonidele ja järjepidevusele tuginev teadmine ja selgus, jätkati välises suhtluses endiselt Ajalooarhiivi käsitlemist arhiivina.

Periood 1999–2000 oli osakonna jaoks dünaamiline. 1999. aasta ümberkorraldused pakkusid traditsiooniliste tööülesannete täitmise kõrvalt pigem sissepoole suunatud ponnistusi, osaliselt ka arendustegevuse ja välise suhtluse arvelt. Aasta alguse põhiküsimuseks oli personali osas endiste teatme- ja hoiuosakonna töötajate paigutamine uude struktuuri, rõhuasetusega teenindustalituse koosseisude täitmisele.

2000. aasta alguses rakendus tõiselt vahearhiivi hoone, koos sellega käivitus tähtjaliste ja arhiiviväärtusega arhivaalide vastuvõtmine ja säilitamine. Vahearhiivi arhiivimaastikule ilmumine kannab pelgalt ühe osakonna vahearhiivinduslike funktsioonide täitmisest palju avaramat tähendust kogu Eesti arhiivinduse jaoks.

2000. aasta teine pool möödus Rahvusarhiivi struktuurireformi ettevalmistamise ja läbiviimise egiidi all. Uue struktuuri ja võimalike personalipaigutuste kavandamisega loobuti lõplikult probleemseks osutunud osakonna-staatusest ning Rahvusarhiivi 1999. aasta põhimäärusega taastati 2001. aasta algusest Ajalooarhiiv kui iseseisev arhiiv. Võrreldes mitme eelmise aastaga kaasnesid muutustega suhteliselt suuremad personalikaod ja -liikumine, mis kohati pingestas tööülesannete täitmist.

Ümberkorraldused ja arengud Eesti arhiivinduses tingisid osakonna töötajate osalemise otseselt tööalasest pädevusest väljuvate küsimuste lahendamisel Rahvusarhiivi erinevate töörühmade ja komisjonide koosseisus. Samuti on põhitegevuse väliselt kulunud aega ja mõttetööd ettepanekute ja arvamuste tegemisele põhimääruse ja ametijuhendite ning muude normdokumentide kohta ning mitmesuguste töökorralduslike ja tehniliste küsimuste lahendamisele.

Järgnevalt on piirdutud saavutuste ja arengute esitamisega, mis on olulised mitte üksnes vaadeldava kahe aasta kontekstis, vaid omavad laiemat tähendust ka edasises töös.

Kogumine ja säilitamine

Pöördelisena käivitus aastal 2000 tähtjalise säilitusväärtusega arhivaalide kogumine, see kujunes vahearhiivitalituse põhitegevuseks seni prevaleerinud likvideeritud asutuste arhiivide asukoha väljaselgitamise asemel. Esimese aasta kogemus näitab, et vastu jõuab võtta ca 4000 säilikut kuus.

Arhiiviväärtusega arhivaalide kogumisel oli rõõmustav pagulasarhiivide jätkuv jõudmine Eestisse, seda eelkõige tänu eelnevatel aastatel loodud otsekontaktidele. Eesti Apostliku Õigeusu Kiriku Sinodilt Stockholmis võeti vastu 32 pappkasti ja 3 väiksemat kohvrit arhivaale, Rootsi Eesti Skautlike Noorte Maleva poolt anti üle 21 riulimeetrit arhivaale. Skaudiarhiivi puhul väärib märkimist, et selle vastuvõtmisele eelnes arhivaalide korrastamine ja nimistu koostamine vastavalt arhiivipoolsetele juhistele.

Senisest intensiivsemalt tegeleti 2000. aasta jooksul Rahvusarhiivi poolt Siseministeeriumi rahvastiku toimingute osakonnas asuvate kirikuarhivaalide Ajalooarhiivile üleandmise küsimusega, mille tulemusena jõuti aastatest 1892–1926 pärinevate kirikuraamatute teiste eksemplaride üleandmiseni.

Samuti lisandus Ajalooarhiivi kogumistegevusse uus tööloik: kaasaegsete asutuste arhiiviväärtuslike arhivaalide vastuvõtmine. Koostöös Riigiarhiiviga võeti Teaduste Akadeemialt vastu selle peamiselt Tartus tegutsenud allasutuste 5 arhiivi, kokku 3422 säilikut.

Vahearhiivi valmimise kõrval väärib märkimist, et varasematest aastatest intensiivsemalt ja süsteemsemalt tegutseti hoidlate üldise korrashoiu parandamise ja hoidlate kasutamise kontrolli alla saamiseks. Koostöös säilitusosakonnaga juurutati fondihooldajate jaoks uued töövõtted, pooleli jäid kavad fondihooldajate ja hoidlakoristajate töö ühtlustamiseks. Kaardiprojekti raames jätkus kaartide restaureerimine ja puhastamine koos andmebaasi täiendamisega.

Arhivaalide korrastamine ja kirjeldamine

Traditsiooniliselt jätkati vastuvõetud arhiivide jooksvat korrastustööd. Lisaks eelmainitud väliseesti arhiividele on töömahukamad olnud Eesti Üliõpilaste Seltsi USA Koonduse arhiivi ja Helend Peebu isikuarhiivi korrastamine. Eelmistel aastatel alguse saanud Ajalooarhiivi fondide loetelu ja struktuuri korrastamisest kasvas välja vajadus tervikliku ülevaate saamiseks Läti Riiklikus Ajalooarhiivis asuvatest Eesti ajalooa seotud arhiivimaterjalidest. Esimeseks sammuks arhiividevahelise koostöö (taas)alustamisel sai vastastikust huvi pakkuvate ja kahe arhiivi vahel jaotatud fondide nimekirjade koostamine.

Jätkus eelnevate aastate töö uue arhiivijuhi väljaandmiseks vastavalt kaasaegsetele fondide kirjeldamise põhimõtetele. Arhiivijuhi koostamine on ajendanud põhjalikult läbi uurima fondimoodustajate tegevust ja ajalugu, sellega seondvalt käidi Lätis informatsiooni kogumas Liivimaa kubermangu keskasutuste ja majandusasutuste fondide kohta. 2000. aasta lõpuks valmis kolme fondigrupi – riigi-, omavalitsus- ja kohtuasutuste fondide kohta 81 artiklit.

Arhiivikirjelduste loomine ühendab arhiivijuhi projekti Rahvusarhiivi infosüsteemiga. Ajalooarhiivi arhivaarid osalesid aktiivselt infosüsteemi väljatöötamisel, samuti testiti seda erinevates valmimisjärgkudes. 2000. aasta lõpus algas ka nimistumooduli kaudu nimistutest andmete sisestamine andmebaasi.

Muudatused klienditeeninduses

Uurimissaal on arhiivi strateegiline punkt, kus hoidlates säilitatav informatsioon jõuab uurijani. Missuguseks kujuneb uurija ja arhivaali kohtumine, sõltub arhiivitöö eri valdkondade laabumisest. Klienditeeninduse taseme tõstmisele on lisaks vahetult uurimissaali teenindamisega seotud personali arvu kasvule kaasa aidanud ka mitmed töökorralduslikud muudatused ja uuendused.

Tellimuse täitmise tähtaja lühenemine ja ulatuslikum võimalus uurimissaalist konsultatsiooni saada on uurija seisukohalt olulised muutused. Kahelt tellimuste edastamise kontrollajalt mindi üle kolmele (kell 9, 11 ja 15). Rakendus valvearhivaaride süsteem, mis võimaldab uurimissaali töötajatel vajadusel saada tuge keerulisemate küsimuste lahendamisel ning kinnistustoimikute otsimisel. Kiirtellimuste probleemi leevendamiseks muudeti

meetrikaraamatute ja hingeloendite uute kasutuskooptate tellimise süsteemi. Lisaks on 2000. aasta algusest uurimissaal avatud ka laupäeviti, kella 10–16. Laupäevase uurijateeninduse sisseviimise eesmärk oli avardada eeskätt töönädala jooksul hõivatud klientide võimalusi arhivaalide kasutamisel. Uuenduse õigsust näitas ka arhiivi klientidest ja nende vajadustest parema ülevaate saamiseks korraldatud uurijate ankeetküsitlus.

Lahendatud arhiivipäringute statistikas avalduvad ühiskonna vajadustes toimunud muutused arhiivides säilitatava informatsiooni kasutamisel. Arhiiviteatiste struktuuris kasvas biograafiliste ja temaatiliste teatiste osakaal omandiõiguslike arvelt. Suurenes tööstaaži tõestamiseks väljastatavate teatiste arv, põhjuseks personali-dokumentide hulga kasv arhiivis.

Rahuldavat lahendust ei leitud arhiiviteatiste koostamise probleemile. Vormiliselt lahenes probleem infokirja sissetoomise kaudu, sisulisest küljest jäid arhivaarid jätkuvalt dilemma ette, kas ja kuidas lahendada töömahukaid biograafilisi ja temaatilisi päringuid, mis ei mahu arhiiviseadusega piiritletud teatise mõiste alla.

Tagatis- ja kasutusfond

Tagatis- ja kasutusfondi loomise poliitika väljatöötamiseks koostas osakond pingerea eeskätt genealoogiliseks uurimistööks kasutatavatest arhivaalide sarjadest ning ettepanekud tagatis- ja kasutusfondi loomise üldpõhimõtete osas. Valdkonna kompleksseks lahendamiseks seati eesmärgiks detailse ülevaate saamine olemasolevast tagatis-kasutusfondist. Peale nõukogudeaegsete kontratüüpide ja negatiivkooptate inventeerimist ja kvaliteedi kontrolli alustati nende lahtilõikamist kasutuskooptateks, et võimaldada suguvõsauurimiseks vajalike mikrofilmide kasutamist Tallinnas. Samuti jätkus kirikumeetrikate ja hingerevisjonide uue põlvkonna kasutuskooptate intellektuaalne ja füüsiline korrastamine.

Arhiivinäitused ja ekskursioonid

Osakonna töötajad osalesid koostöös kolleegidega mitmete arhiivinäituste korraldamisel. Ekskursioonide puhul rakendati hoidlateskkonna säästmiseks vahetussusside kandmist, samuti täpsustati erinevaid marsruute, et vähendada koormust hoidlatele ja tööpiirkonnale. Ajalooarhiivis viidi läbi 65 registreeritud ekskursiooni, pärast vahearhiivi avamist on seda tutvustatud nii kolleegidele Rahvusarhiivist kui huvilistele väljastpoolt.

RIIGIARHIIVIOSAKOND

Marge Tiidus

Riigiarhiivi direktor

Arhiivist osakonnaks

1999. aasta 1. jaanuarist sai senisest Eesti Riigiarhiivist funktsionaalne osakond nimega riigiarhiiviosakond, mis täitis Rahvusarhiivi põhjaregiooni koosseisus polüfunktsionaalseid ülesandeid. Osakonna ülesandeks Rahvusarhiivi põhimääruse järgi oli arhiiviväärtusega arhivaalide kogumine, säilitamine ja kasutamise korraldamine ning erastatud ja likvideeritud asutuste ja ettevõtete tähtajalise säilitustähtajaga arhivaalide kogumine, säilitamine ning kasutamise ja hävitamise korraldamine.

Osakonna töö oli organiseeritud kuue struktuuris ettenähtud talituse kaudu: valitsusasutuste, riigiasutuste, projektasutuste, hoiu-, teenindus- ja põhjaregiooni vahearhiivi talitus. Põhikohaga töotajatele lisaks rakendati ajutist tööjõudu andmete sisestamiseks arhiivi infosüsteemi, kopeerimistöödel ning samuti arhiivinduslike ümberkorralduste ajal töö korraldamatuse tõttu kuhjunud venekeelsetele päringutele vastamisel.

Riigiarhiiviosakonna kasutuses oli neli arhiivihoidlat (1999. aasta algusest ka endise Parteiarhiivi hoidla Tõnismäel), kus 1. jaanuari 2001. aasta seisuga oli arvel 7826 fondi 3 453 201 arhiiviväärtusega ja 161 621 tähtajalise säilitusväärtusega säilikut (42 fondi). Tehnikadokumente säilitatakse erinevatel rendipindadel, 2000. aastal saadeti endise Tööstusprojekti ruumides paiknenud arhivaalid säilitamiseks Valga Maa-arhiivi.

Kogumine: plaanid ja tegelikkus

Suure ruumipuuduse tähe all koostatud kogumisplaani eesmärgiks oli võtta vastu nii vähe kui võimalik, kuid samas ei tohtinud räästa alla jääda ka ükski omanikuta arhivaal.

1999. aastal võeti riigiarhiiviosakonda vastu riigiasutustelt 13 238 arhiiviväärtusega arhivaali aastatest 1965–1991 (Eesti Raudtee, Metsamajanduse ja Looduskaitse ministeerium, Tervishoiuministeeriumi Apteekide Peavalitsus, Riigiprokuratuur, Eesti Energia AS Energoremont, Tallinna Pedagoogikaülikool, Eesti Energia AS, Standardiamet, ETA jt).

2000. aastaks oli planeeritud kogumismaht ligi 15 000 säilikut, kuid tegelik vastuvõetud säilikutte arv kasvas oluliselt suuremaks – 23 302 säilikut. Plaaniväliselt võeti kõige rohkem arhivaale vastu Teaduste Akadeemialt, mille arhiiv oli kuni arhiiviseaduse vastuvõtmiseni tegutsenud ametkondlikuna. Kuna Teaduste Akadeemia oli sunnitud vabastama osa oma arhiivi kasutuses olnud ruume, siis võeti läbirääkimiste tulemusena arhiivi vastu 9912 arhivaali. 2000. aastal võeti Teaduste Akadeemialt vastu ka kaartide kollektsioon.

Vahearhiivi talituse poolt koguti 11 erastatud ettevõtte tähtajalisi arhivaale kokku 24 289 säilikut. Vahearhiivi kogumistegevust on hoidla puudumine kõige enam takistanud. 1999. aastal paigutati Rapla Maa-arhiivi hoidlasse 6453 säilikut, ruumipuudusel on kasutusel ka mittehoidlaruumid Maneeži tänaval.

Hoidlaruumide otstarbekamaks ära kasutamiseks ja senini mitmes eri paigas asunud (tingitud NSVLs kehtinud erifondide staatusest) fondidest paigutati ümber 196 909 säilikut. Sellega küll hoidlapinda oluliselt ei lisandunud, kuid arhivaalide kasutamine muutus kergemaks.

Arhivaalide ja kartoteekide korrastamine

2000. aastal lõpetati Riigiarhiivi fondide teatmiku teise osa koostamine, teatmiku jaoks materjalide kogumise käigus avastati mitmeid korrastamist ja täiendavat kirjeldamist vajavaid arhivaale. See tingis planeeritule lisaks täiendavaid töid. Fondide teatmiku koostamise käigus vaadati läbi 12 aastatel 1945–1950 tegutsenud kooperatiivse organisatsiooni fondi, mis sisaldavad peamiselt isikkoosseisu dokumente, koostati uued nimistud ja anti üle vahearhiivi talitusele. Kokku korrastati 23 fondi 4764 säilikuga. Olulisemad ja mahukamad korrastatud fondid on "New Yorgi Peakonsulaat", "Eesti Vangistatud Vabadusvõitlejate Abistamiskeskus", August Koerni ja Karl Selteri isikufondid, "5. suurtükiväegrupp", "3. suurtükiväerügement", "Sõjaväe keskapteek", teiste arhiivide dokumentide mikrofilmide kollektsioon, "Põllumajandussaaduste Turustamise Kontor", "Eesti Kalurite Tarbijate Kooperatiiv", "Eesti Kalurite Tarbijate Kooperatiivi Hulgimüügibaas", "Eesti Kalurite Tarbijate Kooperatiivi Tallinna Kooperatiivkaubastu", "ENSV Metallitöölise Ametiühing", "Eesti Entsüklopeediakirjastus" (1988–1995, 623 säilikut) ning Eesti Kongressi ettevalmistamise ja valimistega seotud dokumentide kollektsioon.

Projektasutuste talituses jätkus Eesti Projekti fondi korrastamine. Lõpetati Võrumaa talukaartide andmete sisestamine ja alustati Harjumaa ja Järvamaa talukaartide andmete sisestamist.

1999. aastal alustati Maneeži tänaval nn suure kartoteegi (isikuandmete kartoteek, mis on koostatud ajavahemikul 1918–1944 Eesti, Vene ja Saksa julgeolekuorganite poolt, maht ca 700 000 kaarti) kontrollimist ning täiendamist hoidlaist avastatud samasisuliste andmetega kaartidega. 2000. aastal korrastati 17 kartoteeki (ca 200 000 kaarti), neist kaheksa inventeeriti kui seni arvele võtmata kartoteegid. Kõik kaardid puhastati, paigutati ümber sobivamatesse kastidesse ja kappidesse, kontrolliti tähestikulist järjekorda ning kastid šifreeriti.

Kahe aasta jooksul on läbi viidud olemikontroll 703 fondi ulatuses (390 876 säilikut), arhivaalide füüsilise säilivuse kindlustamiseks on karbistatud 324 116 säilikut. Talukaartide ja maa-ala plaanide pideva kasutamise tõttu vajasisid ümberkarbistamist 5277 säilikut.

Klienditeenindus

1999. aasta algusest oli teenindustalituse korraldada uurijate teenindamine kolmes uurimissaalis, kokku 47 uurijatöökohaga. Arvulised näitajad aastal 1999: uurijaid 1316, välismaalt 60, külastusi kokku 6608, kasutatud säilikuid 34 317; 2000. aastal: uurijaid 1390, välismaalt 51, külastusi kokku 6749, kasutatud säilikuid 34 472.

Vastavalt Rahvusarhiivi sisekorraeeskirjale pikenes uurimissaalide lahtiolekuaeg. Sellega seotud töökorralduslikud raskused lahenesid pärast vakantse arhivaarikoha täitmist. 2000. aastast on võimalik külastada Maneeži tänaval asuvat uurimissaali ka laupäeviti (9.00–15.00). Laupäevast lahtiolekuaega ei rakendata Toompea uurimissaalis, kuna neisse ruumidesse ei ole võimalik tagada juurdepääsu, ega ka Tõnismäel, kus katseliselt tehti kindlaks, et laupäeviti külastajaid ei olnud.

Kasvanud on kauglaenutuste arv teistesse arhiividesse, peamiselt Ajalooarhiivi. 92 deponeerimislepinguga laenutati näitustele ajutiseks kasutamiseks 1136 säilikut.

Riigiarhiiviosakonnas lahendati 4300 päringut. Arhiiviteatise koostati 2995.

Kõik klienditeenindust puudutavad arvnäitajad on samal tasemel (või veidi kasvanud) võrreldes eelneva aastaga. Kuigi arhiiv oma varasemate aastate töö analüüsimisel eeldas teatiste arvu langemist, on siiski täheldatav jätkuv kasv. Sellest tulenevalt on arhivaaridel, kes tegelevad päringute lahendamise, suure töökoormuse tõttu raske tagada teatiste õigeaegset väljastamist. Märkimisväärselt on suurenenud kauglaenutuse teel väljastatud säilikute arv ja esmakordselt uurimissaale külastanud uurijate arv.

Arhiivi tutvustamiseks on kahe aasta jooksul läbi viidud 37 ekskursiooni. 2000. aastal korraldati arhiivimaterjalide põhjal kaks näitust: "Koolid ja haridus 1930. aastail" märtsis Maneeži 2 galeriis (ca 50 dokumenti) ning "Saatusaastad 1939–1940" Ajaloomuuseumis (110 dokumenti ja kaarti).

FILMIARHIIV

Ivi Tomingas

Filmiarhiivi direktor

Sissejuhatus

Ajalugu pidi teatavasti kordumist armastama ja seda kinnitab fakt, et Rahvusarhiivi loomisega muutus Filmiarhiiv *de facto* Riigiarhiivi osakonnaks, nii nagu 1930. aastate lõpus sai alustatud. Filmiarhiivis tuli töö vastavalt etteantud funktsionaalsust järgivale struktuurile ümber korraldada. Omaette probleemiks oli arhivaaride seniste tööülesannete muutmine, sest teadupärast säilitatakse Filmiarhiivis nelja erinevat dokumendiliiki ja aastaid fotodega tegelenud inimesed ei oma samaväärseid teadmisi näiteks helisalvestiste osas. Mõnes mõttes toimib funktsioonide jagamise protsess edasi, sest ikka selgub valdkondi, mida on raske erinevate talituste vahel etteantud raamides jagada.

Väga oluliseks tuleb pidada laborikompleksi ehituse valmimist ja vajalike seadmetega varustamist – fotolabor võimaldab erinevate reprod tegemist ja kasutusfondi loomist, filme on võimalik ultraheliga puhastada.

Kahjuks ei ole paranenud hoidlatingimused, kuna esimese korruse hoidlate väljaehitus on lähiajaks külmutatud. See omakorda muudab filmide puhastamise ja konserveerimise üsna mõttetuks, kuna nad tuleb panna tagasi samadesse tingimustesse.

Märkimist väärib oli arhivaaride koolitus ja kutseksam 2000. aastal. Erialasest koolitusest olid olulised viiepäevane *workshop* Taanis "Fotode säilitamisest digitaliseerimiseni" ja kolme töötaja säilitamisalane õppereis Soome Filmiarhiivi.

Kogumine, hindamine ja kirjeldamine

Audiovisuaalse ainese paiknevus nii juriidilisest aspektist (erinevad omandivormid) kui paiknevus üle Eesti erinevates institutsioonides on sundinud mõtlema kogumispoliitika üle. Praeguseks valdab arhiiv infot nii audiovisuaalse ainese produtseerijate kui ka teiste kogujate kohta üle vabariigi.

Eelmistel aastatel sissetulnud suured arhiivid – Tallinnfilmi ja ETA näitega piirdudes – annavad lõviosa tööst järgmisteks aastateks. Suhteliselt aeglane töötempo tuleneb sellest, et hinnatakse ja ühtlasi korrastatakse tehniliselt arhivaali tasandil.

Mahukas ja samas keeruline ülesanne on olemasoleva kogu jagamine arhiivideks ehk korraldamine päritolu järgi, kuna nõukogude ajal ei peetud päritolu oluliseks.

Säilitamine ja hoiutingimused

Filmiarhiivi võiks teisiti nimetada veel analoogsalvestuse teel saadud masinloetavate dokumentide säilitajaks ja nimest lähtudes on arusaadav pidev tehnilise kontrolli vajalikkus, ümberformaatimine ja kasutusfondi loomine.

Filme kontrollitakse arhiivi vastuvõtmisel (tehniline hindamine), laenutamisel väljapoole arhiivi (positiivid), enne kopeerimist, pärast kasutamist ja regulaarselt iga viie aasta tagant, nitroalusel filme iga kolme aasta tagant. Nii on kahe aasta jooksul kontrollitud 1,4 miljonit meetrit filmi. Filme on videosse kopeeritud 8 tundi BETA kassetile ja 31 tundi VHSile. Sisuliselt on videos vaadatavad kõik ringvaated kuni 1971. aastani, valikuliselt dokumentaal- ja mõned mängufilmid 1960. aastateni.

Filmiarhiivi hoidlad jagunevad kolme kategooriasse:

- Teise korruse hoidlad, mis on küll ehituslikult lõpetatud, kuid kus puuduvad kliimaseadmed (värvifilm nõuaks miinuskraade!). Seetõttu on ajutise lahendina hoidlatesse paigutatud autonoomsed niiskust reguleerivad aparaadid, mis tagavad hoidlates suhteliselt normaalse olukorra.
- Esimesel korrusel paiknevad ajutised hoidlad – mõned kongid. Nendes hoidlates teostatakse seiret, kuid tingimusi parandada ei saa – olukorda võib iseloomustada kui ebanormaalset. Samal korrusel asub ka lõpuni välja ehitamata kinosaal.
- Ajutised hoidlad – kõikvõimalikud tühjad ruumid, mis ei vasta mingisugustele hoiutingimustele, kuid kuhu on olude sunnil siiski filme paigutatud.

2000. aastal koostati Filmiarhiivi ohuplaan.

Klienditeenindus

1999. aastal tekitas meedia tõelise sajandilõpubuumi, millega kaasnes teravdatud huvi ka meie arhiivi materjalide vastu. Filmiarhiivi materjale kasutasid mitmed saatesarjad, millest esinduslikum oli ehk TV 3 "Sajand valguses ja varjus". Päevalehes ilmus Eesti Entsüklopeediakirjastuse poolt algatatud fotonurk "Sajandi suurkujud".

Kahe aastaga registreeriti Filmiarhiivis 336 uurijat, kuid tuleb märkida, et sageli saadakse oluline info telefonitsi ja kohale tullakse juba kindla peale.

Arhiivi külastavate uurijate koosseis on kirju nagu uuritavad teemadki. Filmiarhiivis asuvaid materjale (ka fotokogu on üks Eesti suurimaid ja eripalgelisemaid) kasutavad filmi- ja videotootjad, ajakirjanikud, arhitektid, disainerid, ajaloolased, koduloouurijad, õpilased, üliõpilased jt. Lisaks sellele on filmid käinud paljudel festivalidel – Tampere, Moskvast, Valencias ja mujal. Meie arhiivifilmiga "Karujaht Pärnumaal" avati 1999. aasta Pimedate ööde filmifestival. Arhiivi enda produktsioon – videofilm "Hammasrataste vahel" – linastus *Eureka Audiovisuelle* raames Ateenas.

Publitseerimine ja suhtlemine avalikkusega

Publitseerimist mõjutab tugevasti eelnev töö – kirjeldamine ja kasutuskooptate olemasolu. Tugeva tagasilöögi selles vallas on andnud 10 aastat helimontaažlaua puudumist (et filme läbi vaadata ja kirjeldada).

Koostöös firmaga Reprokeskus AS salvestati 10 teema piires CDle 1000 fotot. Ajalookultuuri ajakirjas Tuna ilmub regulaarselt Filmiarhiivi fotonurk. Alustatud on varasemat perioodi käsitleva teatmiku täiendamist.

Arhiivihoones on üleval näitused "Filminduse ajalugu Eestis" ja "Filmiarhiivi ajalugu".

Koostöös Eesti Filmi Sihtasutusega toimus arhiivis infopäev, arhiivinädala raames külastas üle 100 inimese arhiivi ja eelpool nimetatud näitusi. Traditsiooniliseks on saanud Tartu Ülikooli, Pedagoogikaülikooli ja Humanitaar-instituudi üliõpilaste ekskursioonid. Arhiivi kohta on antud intervjuusid ajalehtedele, televisioonile, 2000. aasta novembris oli ETV saatesarja "Pealtnägija" üks lõik pühendatud Filmiarhiivile.

Erinevatele asutustele (13) on antud konsultatsioone audiovisuaalsete kogude korrastamise ja säilitamise kohta. Ettekannetega on esinetud Baltimaade ühisseminaril "Ühiskond läbi kaamerasilma" Tallinnas, rahvusvahelisel Balti-uuringute konverentsil Stockholmis ning FIATi (rahvusvaheline televisiooniarhiivide ühendus) konverentsil Tallinnas.

Kokkuvõtteks

Filmiarhiivi, kus säilitatakse üle 40 000 karbi filme, ligi pool miljonit fotot, 12 000 helisalvestist ja 740 videokasseti, tegevus oli aastatel 1999–2000 mõjutatud arhiivireformist, oma koha leidmisest Rahvusarhiivi koosseisus. Ühtlasi püüti teha olemasolevaid tingimusi arvestades kõik, et nõukogudeaegsest suletud asutusest saaks avatud arhiiv, anda kõigile soovijatele võimalus tutvuda eripalgeliste audiovisuaalsete arhivaalidega.

UURIMISTÖÖ- JA PUBLITSEERIMISOSAKOND

Enn Küng

publitseerimisosakonna juhataja

Osakonna ülesanded

Aastatel 1999–2000 Rahvusarhiivi funktsionaalse struktuuriüksusena töötanud uurimistö- ja publitseerimisosakonna tegevus oli määratletud sama arhiivi põhimäärusega. Viidatud dokumendis oli sätestatud, et osakonna põhiülesanded on trükiste avaldamine ja uurimistegevuse korraldamine ning erialakirjanduse kogumine ja kättesaadavaks tegemine. Need töövaldkonnad ei olnud Eesti senisele arhiivisüsteemile uudsed, kuna Eesti Ajalooarhiivil oli juba kolmekümnendatesse aastatesse ulatuv publitseerimiskogemus, samuti tegeleti nii ajalooalaste kui ka arhiivinduslike teadusküsimustega. Alates 1994. aastast on Eesti Ajalooarhiivis välja töötatud järjekindel publitseerimispoliitika ja iga-aastane publitseerimiskava. Loodud oli publitseerimisosakond (esialgu teadusosakonna nime all). 1996. aastast tegutseb osakonna juures kirjastus Eesti Ajalooarhiiv, mille peamiseks ülesandeks on käsikirjade ettevalmistamine trükiks alates keelelisest toimetamisest küljenduseeni. Kirjastuse tegevusest on ilmunud ülevaateartiklid ajakirjas Tuna (1/1998, lk 151–152, ja 1/2001, lk 153–154). Ka Eesti Riigiarhiivi juures hakati Rahvusarhiivi moodustamise eelsetel aastatel tegelema publitseerimistööga, ilmumist alustas sari "Ad fontes" ja arhiivi võeti tööle otseselt teadustööle suunatud ajaloolasi.

Seoses Eesti arhiivisüsteemi reformimiskava esilekerkimisega töötati Ajalooarhiivis 1998. aastal Priit Pirsko, Tõnu Tannbergi ja Enn Küngi poolt välja tulevase Rahvusarhiivi teadus- ja publitseerimistegevuse põhisuunad, millest lähtuti ka osakonna rajamisel ja järgneval tegevusel.

Organisatsioonilised raskused

Rahvusarhiivi tekkega 1. jaanuarist 1999 ühendati Tartu ja Tallinna arhiivide uurimistö- ja publitseerimistegevus ühte funktsionaalsesse osakonda, mille etteotsa määrati riigiarhivaari käskkirjaga 23. veebruarist 1999 (tagasiulatuvalt 1. jaanuarist 1999) E. Küng.

Uurimistö- ja publitseerimisosakonna koosseisu kuulus kolm talitust: arhiiviinfo- ja publitseerimistalitus (juhataja Helina Tamman), teadus- ja uurimistöötalitus (Leino Pahtma) ja raamatukogu (Tiina Valgma).

Vaatamata sellele, et kõikide talituste juhatajad asusid Tartus, paiknesid talituste töötajad mõlemas keskses. Seetõttu oli mõttekas osakonnajuhataja nõunik leida Tallinna inimeste hulgast, nii koordineeris Tiit Noormets sealsete töötajate tööd ja vastutas võetud ametikohustuste täitmise eest. Üldse oli aastatel 1999–2000 osakonnas 18 töötajat, neist 9 Tartus ja 9 Tallinnas. Vormilistest küsimustest on oluline märkida sedagi, et osakonna tegevus lähtus Rahvusarhiivi Teadusnõukogu otsustest, viimase ees oli osakond ka aruandekohustuslik. Osakonna inimestest olid teadusnõukogu koosseisu lülitatud L. Pahtma (sekretär), Jaak Valge, Indrek Jürjo ja E. Küng.

Kui osakonna esimene, 1999. tööaasta möödus osakonna loomise, sisulise töö väljakujundamise, kahe keskuse – Tartu ja Tallinna – ühise tegevuse koordineerimise jms tähe all, kusjuures vajalik rutiin saavutati aasta lõpuks, siis 2000. aastal satuti vormilisse identiteedikriisi. Riigiarhivaar Jaak Ranna lahkumisega Rahvusarhiivist saabunud segadusteage ja tekkinud määratlematus jätsid paratamatult jälje ka osakonna tööle. Seda eelkõige seetõttu, et liikvele oli läinud teave arhiivireformi järgmisest etapist, mis pidi transregionaalsed osakonnad uuesti

kaotama. Kuna uurimistöö- ja publitseerimisosakond koosnes töötajatest nii Tallinnas kui Tartus, siis hakati paratamatult teineteisest eemalduma, peatus infovahetus ja senine üsna õhukesele jääle ehitatud koostöö. Samas tuleb 2001. aasta algul keskarhiivide – Ajalooarhiivi ja Riigiarhiivi – juures eraldiseisvate publitseerimisele suunatud struktuuriüksuste (Ajalooarhiivis publitseerimisosakond, Tallinnas -talitus) loomist lugeda igati õigustatuks.

Vaatamata kirjeldatud organisatsioonilistele raskustele on uurimistöö- ja publitseerimisosakonnal aastatest 1999–2000 märkimisväärsed sisulisi saavutusi kõikides töövaldkondades.

Publitseerimistegevus ja näitused

1999.–2000. aasta publitseerimistegevus oli varasematest aastatest edukam. Kokku ilmus neil aastail 16 nimetust raamatuid ja kaheksa numbrit ajakirja Tuna. Raamatute väljaandmisega – keeleline ja sisuline toimetamine, küljendamine – on Tartus olnud tegevad H. Tamman, L. Pahtma, Anu Lepp, Martin Jaigma ja E. Küng. Tallinnas juhtis sama tegevust Arvo Pesti. Ajakirja Tuna väljaandmine on seotud peatoimetaja Ott Rauna ja toimetaja Velly Rootsiga. Arhiiviinfo- ja publitseerimistalituse bibliograafi Tatajana Shori ülesanne oli Rahvusarhiivi retrospektiivse bibliograafia koostamine.

Rahvusarhiivis välja antud raamatutega on reeglina kaasnenud nende tutvustamine avalikkusele. Rahvusarhiivi väljaannete levitamine on olnud L. Pahtma õul.

Sarnaselt trükistele teenivad ka arhiivinäitused otseselt allikatele juurdepääsu avardamise huve. Kui varem seondusid väljapanekud enamasti vaid raamatute esitlemisega, siis alates 1997. aastast on Ajalooarhiivil tänu uutele vitriinidele paremad võimalused oma kogusid tutvustada ja näituste korraldamine on kujunenud iseseisvaks töösuunaks. Väljapanekute sisuline koostamine on üldjuhul lasunud ajalooarhiiviosakonna teaduritel või ka koostööpartneritel väljastpoolt arhiivi, arhiiviinfo ja publitseerimistalituse osaks oli eelkõige korraldustöö.

Vaadeldaval ajaperioodil ei kuulunud Rahvusarhiivi veebilehtede toimetamine-haldamine teadus- ja publitseerimistöö osakonna ülesannete hulka, sellega tegeles üldosakonna PR-spetsialist. 2000. aasta lõpus, seoses eesiseisvate muudatustega, tuli veebilehe haldamine üle arhiiviinfo- ja publitseerimistalitusele.

Teadustegevus

Osakonna teadustegevus oli üles ehitatud Rahvusarhiivi Teadusnõukogu kinnitatud projektidele, väljundiks kas dokumentide publikatsioon või uurimus. 1999.–2000. aasta teadusprojektid olid Tartus L. Pahtma "Piiblikonverentside (1686, 1687) materjalide publitseerimine ja kommenteerimine" ja Kersti Lusti "17. sajandi trükiste annoteeritud kataloog" ning Tallinnas T. Noormetsa "Suvesõda 1941 (relvastatud vastupanuliikumine nõukogude võimule Eestis)", Indrek Jürjo "August Wilhelm Hupel (1737–1819)" ja "ENSV KGB tegevus" ning J. Valge "Eesti sisemajanduse koguprodukt 1920.–1930. aastatel".

Rahvusarhiivi teadustegevuses on olulisel kohal osalemine Eesti Teadusfondi poolt rahastatavates grantides. Aastatel 1999–2000 finantseeris Eesti Teadusfond 13 erinevat Rahvusarhiivi egiidi all teostatud granti (vt tabel).

6. aprillil 2000 korraldas uurimistöö- ja publitseerimisosakond koostöös Akadeemilise Ajalooseltsiga Tartus konverentsi "Rootsi suurriik *versus* Läänemere-provintsid 16/17. sajandil", kus kanti ette üheksa ettekannet (vt ka Tuna 3/2000, lk 149–152). Konverentsiga üheaegselt koostati näitus "300 aastat Põhjasõja algusest", mille juurde kuulus ka spetsiaalne kataloog.

Raamatukogu

Osakonna teiste talituste kõrval on raamatukogu mõnes mõttes alati varju jäänud, mis tuleneb nende töö eripärasest. Samas väljub raamatukogu oma tööülesannete tõttu uurimistö- ja publitseerimisosakonna raamest, kuna teenindab kõiki Rahvusrhiivi struktuuriüksusi. Aastatel 1999–2000 oli Rahvusrhiivi raamatukogu samuti jaotunud kahe keskuse vahel, kusjuures Tallinnas on kaks hoidlat, üks Maneeži ja teine Tõnismäe tänaval. Lisaks jooksvale tööle raamatute ja perioodika tellimisest, arvelevõtust kuni lugejateeninduseni on raamatukogudes tegeletud elektronkataloogi loomisega, haruldaste raamatute väljaselgitamisega ja osaletud Eesti rahvusbibliograafia koostamisel. 2000. aasta lõpuks oli Maneeži tänava hoidlas arvel 36 401 raamatut, Tõnismäel 35 886 ja Tartus Ajalooarhiivis 105 464 trükist (perioodikat arvestamata).

Eesti Teadusfondi grandid Rahvusrhiivis 1999–2000

Grandihoidja	Teema	Grandi nr	Kestus
Tõnu Tannberg	Eesti ohvitserkond (19. sajandi lõpust kuni 1940. aastani)	2086	1996–1999
Jaanus Arukaevu	Arhiivinduse terminoloogia korrastamise komisjon	2087	1996–1999
Jaak Valge	Eesti Vabariik 1918–1940	2263	1996–1999
Erich Kaup	Võõra võimu all. Eesti aastail 1940–1941. Dokumente ja materjale	2803	1997–1999
Enn Küng	Tartu 1547.–1555. a raeprotokollid: allika teaduslik analüüs ja publikatsioon	3214	1998–1999
Lea Leppik	Gustav Ewers	3330	1998–1999
Olaf Kuuli	Sotsialistid ja kommunistid Eestis 1917–1991	3602	1999
Mati Laur	Eestlaste vaimuelu ja silmaring XVIII sajandil	3622	1999–2002
Arvo Tering	Eesti-, Liivi- ja Kuramaalt pärit üliõpilased Euroopa ülikoolides 16.–18. sajandil	3623	1999–2002
Ülle Tarkainen	Hajatalud Eestis 18. ja 19. sajandil	3624	1999–2000
Indrek Jürjo	August Wilhelm Hupel ja valgustus Baltikumis	3815	1999–2001
Jüri Ant	Eesti Vabariik 1918–1940	4034	2000–2002
Tõnu Tannberg	Rahvusväeosad Eestis (1918–1918)	4184	2000–2003

Rahvusrhiivi publikatsioonid aastatel 1999–2000

Sariväljaanded:

SCRIPTA ARCHIVI HISTORICI ESTONIAE (Tartu)

Margus Laidre. Üks hä tru ja õige sullane. Elust Rootsi sõjaväes Eesti- ja Liivimaal 1654–1700. Tartu 1999.

Mati Laur. Eesti ala valitsemine 18. sajandil. Tartu 2000.

Ülle Tarkainen. Hajatalud ja külad Põhja-Liivimaal 17. sajandil. Tartu 2000.

Uurimusi ja allikmaterjale Eesti sõjaajaloost (Tartu):

2: Ago Pajur. Eesti riigikaitsepoliitika aastail 1918–1934. Tartu 1999.

Ajaloolised institutsioonid Eestis keskajast kuni 1917. aastani (Tartu):

1: Haridusinstituutsioonid Eestis keskajast kuni 1917. aastani. Koostaja A. Liim. Tartu 1999.

AD FONTES (Tallinn):

5: Eesti vabariigi sisepoliitika 1918–1920. Dokumentide kogumik. Koostajad J. Ant, E. Kessel ja A. Pajur. Tallinn 1999.

6: Aruanded Riikliku Julgeolekukomitee 4. osakonna tööst 1. IV 1954 – 1. V 1955 ja 1955 aastal. Kommenteerinud I. Jürjo. Tallinn 1999.

7: Eesti ja Soome suhted 1920–1925. Dokumentide kogumik. Koostaja H. Arumäe. Tallinn 1999.

8: Aruanded Riikliku Julgeolekukomitee 2. ja 4. osakonna tööst 1956. aastal. Kommenteerinud I. Jürjo. Tallinn 2000.

Üksikväljaanded:

Veiko Berendsen, Margus Maiste. Esimene ülevenemaaline rahvaloendus Tartus 28. jaanuaril 1897. Tartu 1999.

Имперская политика России в Прибалтике в начале XX века. Составитель Т. Каряхьярм. Тарту 2000.

Koostöös Ajaloo Instituudiga.

Aadu Must. Eestlaste perekonnavaloo allikad. Tartu 2000. Koostöös Tartu Ülikooliga.

Perioodilised väljaanded:

Eesti Ajalooarhiivi toimetised:

4 (11): Arhiiv riigiasutusena Eesti ühiskonnas. Artiklid. Tartu 1999.

5 (12): Haapsalu kodanikeraamat. Hapsaler Bürgerbuch. 1496–1797. Koostanud K. Jaago. Tartu 1999.

6 (13): Kultuuriloolised ekskursid. Tartu 2000.

Ajalookultuuri ajakiri Tuna

1999, nr 1–4

2000, nr 1–4

JÄRELEVALVE

Pille Noodapera

järelevalveosakonna juhataja

Järelevalveosakond moodustati 1999. aastal Rahvusarhiivi struktuuriüksusena, mille koosseisu kuulusid arhiiviinspeksioon ning hindamis- ja ekspertiisitalitus, kokku 11 ametikohaga. Rahvusarhiivi põhimäärusega pandi osakonnale järgmised põhiülesanded:

- arhiivijärelevalve alla kuuluvate arhiivimoodustajate (asutuste ja isikute) üle järelevalve teostamine ja nende nõustamine;
- arhivaalide hindamine ja vajadusel ekspertiisi korraldamine;
- arhiivijärelevalve ja arhivaalide hindamisega seotud metoodika väljatöötamine ja sellealase töö koordineerimine Rahvusarhiivis.

1999. aastal kujunes osakonna jaoks esmatähtsaks ametikohtade täitmine ja arhiiviseadusest tuleneva järelevalvepädevuse rakendamise koordineerimine Rahvusarhiivis.

Arhiivijärelevalve teostamine

Arhiivijärelevalve on riiklik järelevalve, mida teostatakse arhiiviseaduse ja haldusõigusrikkumiste seadustiku alusel eesmärgiga kontrollida arhiivijärelevalve alla kuuluvate arhiivimoodustajate asjaajamise ja arhiivitöö vastavust arhiiviseadusele ja selle alusel antud õigusaktidele. Arhiivijärelevalve jõustus 1. juunist 1999.

Arhiiviseadusest tulenevalt kuuluvad osakonna järelevalve alla Riigikogu Kantselei, Riigikohus, Presidendi Kantselei, Õiguskantsleri Kantselei, Riigikontroll ja teised üleriigiliselt tegutsevad ameti- ja valitsusasutused ning avalik-õiguslikud juriidilised isikud ning üleriigiliselt tegutsevad valitsusasutuste hallatavad riigiasutused. Järelevalve alla kuuluvate asutuste ringi täpsustamisel võeti aluseks Rahandusministeeriumi poolt peetud valitsusasutuste ja valitsusasutuste hallatavate riigiasutuste riiklik register. 1999. aastal kuulus osakonna järelevalve alla 168, 2000. aastal 172 arhiivimoodustajat.

Arhiivimoodustajate kontrollimisega alustas osakond 2000. aastal arhiivijärelevalve läbiviimise ajakava alusel. Järelevalve läbiviimise korda, kontrollitavaid valdkondi ja kontrollimise tulemuste dokumenteerimist reguleeris "Rahvusarhiivi arhiivijärelevalve läbiviimise juhend", mille eelnõu valmis järelevalveosakonnas. Aasta jooksul kontrolliti 36 asutust ning avastatud rikkumiste kohta tehti kuus ettekirjutust. Kontrollimise käigus tehtud ettepanekute ja ettekirjutuste täitmist kontrolliti nelja järelkontrolliga. Iga asutuse kontrolli ja järelkontrolli läbiviimise kohta koostati aruanne.

Arhiivimoodustajate nõustamine

Arhiiviseadus ja arhiivieeskiri muutsid võrreldes varasemaga nõudeid asutuste asjaajamise ja arhiivitöö praktikale. Seoses sellega moodustas suure osa järelevalveosakonna tööst nõustamistegevus. Arhiiviseaduse ja arhiivieeskirja nõuete tutvustamiseks osaleti 1999. aastal koostöös maa-arhiividega teabepäevadel Läänemaa, Lääne-Virumaa, Pärnumaa, Põlvamaa ja Viljandimaa vallasekretäridele; Riigikantselei poolt korraldatud maasekretäride teabepäeval ning Maksuameti, Riigikontrolli, Maa-ameti struktuuriüksuste või hallatavate asutuste töötajate teabepäevadel.

1999. aastal nõustati 26, 2000. aastal 73 järelevalve all olevat asutust asjaajamiskorra ja dokumentide loetelude koostamise, arhivaalide arhiivimoodustaja juures hoidmise jm küsimustes.

Arhiivieeskirja rakendusosas pandi ministeeriumidele ülesanne töötada 1. jaanuariks 2001 välja dokumentide näidisloetelud. Näidisloetelude ülesandeks on ühtlustada ministeeriumi valitsemisalas tekkivate dokumentide liigitust ja nende säilitustähtaegu ning abistada arhiivimoodustajaid dokumentide loetelude väljatöötamisel. Järelevalveosakond osales juhise "Dokumentide näidisloetelu koostamine" väljatöötamisel, see kinnitati riigiarhivaari 3. novembri 2000 käskkirjaga.

Riigisekretäri 9. detsembri 1999 käskkirjaga "Dokumentide näidisloetelude koostamise korra kehtestamine" pandi Rahvusarhiivile ülesanne anda igale ministeeriumi poolt esitatud näidisloetelule aramus, mis sisaldab koostamisettepanekut. Sisuliselt tähendas arvamuse andmise kohustus ministeeriumide ja teiste näidisloetelusid väljatöötavate töögruppide või ametnike töö juhendamist ja näidisloetelude ettevalmistamises osalemist. 2000. aastal esitas järelevalveosakond Riigikantseleile neli koostamisettepanekut sisaldavat arvamust Justiitsministeeriumi poolt koostatud dokumentide näidisloetelu kohta, sh esimese ja teise astme kohtute, vanglate, notari, prokuratuuri dokumentide näidisloetelule ning koordineeris "Arhiivimoodustaja asjaajamise korraldamise käigus tekkivate dokumentide näidisloetelu" koostamist Rahvusarhiivis.

Arhiivieeskirja kohaselt peavad arhiivimoodustajad kehtestama oma tegevuse käigus tekkinud dokumentide liigitamiseks ja neile säilitustähtaegade määramiseks dokumentide loetelud. Dokumentide loetelu on aluseks mitmele asutuse dokumentide haldamise etapile – registreerimisele, korrastamisele, säilitamisele, hävitamiseks eraldamisele või avalikku arhiivi üleandmisele jms. 2000. aastal andis järelevalveosakond arvamuse 15 dokumentide loetelule ja asjaajamiskorrale.

Arhivaalide hindamine

Arhiiviseaduse kohaselt võib avalikku arhivaali hävitada ainult avaliku arhiivi hindamisotsuse tulemusena. 1999. aastal tehti 17 hindamisotsust 14 arhiivimoodustaja arhivaalide hävitamiseks lubamise või arhiivi üleandmise kohta; 2000. aastal tehti hindamisotsuseid 30. Osakonna järelevalve all olevate asutuste arhivaalide hindamistulemuste vormistamiseks töötati välja hindamisotsuse vorm.

Arhiivijärelevalve- ja arhivaalide hindamisalase töö koordineerimiseks Rahvusarhiivis korraldas järelevalveosakond maa-arhiividele ja Filmiarhiivile suunatud teabepäeva dokumentide grupeerimise põhimõtetest dokumentide loetelus, arhivaalide loetelu koostamisest ning arhiivijärelevalve korraldamisest.

SÄILITUSOSAKOND

Ruth Tiidor

säilitusosakonna juhataja

Rahvusrhiivi moodustamisega 1999. aastal loodi säilitusosakond kahe tehnilise allüksusega – konserveerimis- ja tagatisfonditalitusega. Mõlemas talituses olid töötajad nii Tallinnas kui Tartus. Riigiarhiivis 1995. aastal peatunud mikrofilmimise ja restaureerimisega alustati uuesti 1998. aasta sügisel, mil Skandinaavia maade eeskujul korraldati erialane väljaõpe puuetega inimestele. Seitsmele koolituse edukalt lõpetanule lisandusid Riigiarhiivis ja Parteiarhiivis juba varem töötanud kaks köitjat-restauraatorit. Tartus jätkasid tööd Ajalooarhiivi senistes mikrofilmimise ja restaureerimise osakondades töötanud fotograafid ja restauraatorid, nüüdsest operaatorite ja konservaatorite ametikohtadel.

Vastavuses Rahvusrhiivi põhimäärusega hõlmas säilitusosakonna tegevus tervet arhiivisüsteemi. Osakonna põhiülesanneteks olid arhivaalide säilituskeskkonna tagamine, tagatisfondi loomine ja arhivaalide konserveerimise korraldamine. Talituste ülesanneteks olid vastavalt konserveerimine ning tagatis- ja kasutusfondi loomine, säilitustegevus üldisemas tähenduses jäi peamiselt osakonna peaspetsialisti ja juhataja kanda. Märksõnadeks viimases valdkonnas kujunesid maa-arhiivid, ohuplaneering ning arhiivipüüvad materjalid.

Maa-arhiivide säilitustingimuste kaardistamiseks koostati küsimustik, mille alusel viidi 1999. aasta sügisel läbi uuring ja kirjutati ülevaade. Ühtlasi alustati maa-arhiivide teenistujate säilitusalase koolitusega – korraldati loenguid säilitamise põhilistest ning praktilist õpet arhivaalide füüsilisest korrastamisest.

Arhiivieskirjast tulenevalt muutus arhiividele ja arhiivimoodustajatele 2000. aastal päevakohaseks ohuplaneering, seda eelkõige arhivaalide kaitset, päästmist ja taastamist silmas pidades. Arhiivide ja arhiivimoodustajate abistamiseks ohuplaani koostamisel kirjutati Päästeameti samasisulist metoodilist materjali aluseks võttes vastav juhise. Ohuplaneeringu teostamiseks Rahvusrhiivis korraldati Tartumaa Päästeteenistuse spetsialistide osalusel 12-tunnine riskianalüüsi- ja ohuplaneeringualane koolitus.

1999. aastal sai alguse ka arhiivipüüvate materjalide soovitusliku loetelu koostamine. Samal aastal kinnitatud esimene loetelu sisaldas Eestis turustatavaid ISO 9706 standardile vastavaid pabermaterjale.

Konserveerimistalitus orienteerus oma töös üha enam konkreetsete projektide teostamisele. Kahe aasta vältel konserveeriti-restaureeriti Ajalooarhiivi kaardiprojekti raames ligikaudu 1500 kaarti. Tegemist oli kompleksse ettevõtmisega – alates kaartide mõõtmisest ja kirjeldamisest ning konserveerimise ja uue hoidlatopograafiaga lõpetades. Lihtsama mehhaanilise puhastustöö teostajateks palgati suviti koosseisuvälisteks töötajateks tudengeid ja kooliõpilasi.

Teise suurema ja olulisema ettevõtmisena tehti 2000. aasta sügisel algust Ajalooarhiivi pärgamendiprojektiga ehk nn kullafondi konserveerimisega.

Tavapärase tööna toimus uurimissaali tellitud arhivaalide korrastamine ja konserveerimine, samuti materjalide lahtivõtmine, puhastamine ja sirutamine mikrofilmimiseks või eksponeerimiseks näitustel.

Tallinnas täideti riigiarhiiviosakonna tellimusi, mis hõlmasid eelkõige tagatis- ja kasutusfondi loomiseks valitud säilikutete ettevalmistamist mikrofilmimiseks ning lihtsamate puhastus-, parandus- ja köitetööde teostamist. Suure osa igapäevasest tööst moodustas ka arhivaalidele uute kaante, mappide ja karpide valmistamine.

Tagatisfonditalituse töö aluseks olid ajalooarhiivi- ja riigiarhiiviosakonna tellimused, keskenduti eelkõige

R A H V U S A R H I I V
T E G E V U S E Ü L E V A A D E
1 9 9 9 – 2 0 0 0

enamkasutatavatest fondidest või arhivaalide sarjadest koopiate valmistamisele. Tartus teostati tagatisfondi filmimist 35 mm Agfa hõbenegatiivfilmile, Tallinnas 16 mm Kodaki ja Agfa filmile. Nii Tallinnasse kui Tartusse õnnestus muretseda täiskomplekt mikrofilmimiseks ning filmide töötlemiseks ja kopeerimiseks vajalikke seadmeid. Talituse poolt teostatavate teenuste nimekirja lisandusid uutena arhiivimaterjalidest koopiate valmistamine värvifotoreprodena ja slaididena.

Ümberkorraldused Rahvusarhiivi struktuuris tingisid muudatusi osakonna tööruumide jaotuses ning senises paiknemises. Tagatisfonditalituse tööruumid Tartus said kaasaegse ilme 1999. aasta sügisel. Talitus sai enda kasutusse stuudioruumi suureformaadiliste säilikute fotografeerimiseks ning tekkis võimalus alustada pidevat tööd ka teise mikrofilmikaameraga. Konserveerimistalitus laiendas oma tööruume Ajalooarhiivi keldrikorrusele – septembris 2000 valmisid uued kaasaegse sisustusega arhivaalide puhastamise ja konserveerimise ruumid, samuti tekkisid paremad võimalused suureformaadiliste kaartide ja pärgamentide restaureerimiseks.

Osakonna töötajatel oli mitmeid võimalusi end erinevates konserveerimiskeskustes erialaliselt täiendada. Pärgamendi ja pitserite konserveerimise-restaureerimise alal stažeeriti Taanis Kuningliku Kunstide Akadeemia Konservatorite Koolis, Kopenhaageni Ülikooli Arnamagnæani Instituudis ja Läti arhiivide konserveerimiskeskuses. Samuti osaleti Tartu Ülikooli arhiivinduse õppetooli loengukursusel säilitamise korraldamisest, Avatud Ülikooli kultuuriväärtuste konserveerimise-restaureerimise täiendõppekursusel ning pabermaterjalide säilitamist käsitleval ICCROMi ja Smithsoni Instituudi kuuenädalasel kursusel Washingtonis.

2000. aastal korraldati Tallinna talituste operaatoritele ja konservatoritele intensiivset täiendõpet Tartus. Nädala vältel praktiseeris Tartus kaartide restaureerimist ja konserveerimist Läti arhiivide konserveerimiskeskuse konservator.

Eesti-sisene koostöö erinevate asutuste konservatorite-restauraatoritega hoogustus eelkõige tingituna konservatorite täiendõppe vajadusest ning seoses atesteerimise temaatika esilekerkimisega. Olulisemaks väljundiks nende küsimuste lahendamisel oli osalemine Kultuuriministeeriumi juurde loodud raamatukogude, muuseumide ja arhiivide kultuuriväärtuste säilitamise nõukogu töös.

ERAARHIIVINDUSEST

Hille Oidema

eraarhiiviosakonna juhataja

Rahvusarhiiv on nõuandva ja kontrolliva institutsioonina viimasel kahel aastal eraarhiiviosakonna vahendusel ühel või teisel moel pidanud kokku puutuma peaaegu kõigi eraarhiivinduse aspektide ja probleemidega nii avalikes arhiivides kui mitteriiklikus arhiivindussfääris laiemalt.

1999. aastal tegevust alustanud eraarhiiviosakonna põhiülesanneteks oli vastavalt Rahvusarhiivi põhimäärusele eraõiguslike juriidiliste ja füüsiliste isikute tegevuse käigus loodud või saadud arhivaalide kogumine, korrastamine ja kirjeldamine ning arhiiviteenuste osutamisega seotud protseduurid. Osakonna põhiülesannete täitmiseks ja töö paremaks korraldamiseks moodustati osakonna koosseisus kolm talitust: arhiiviteenuste ja eraarhiivide talitus, organisatsioonide ja ühingute arhiivide talitus ning isikuarhiivide talitus. Osakonna koosseisus alustas tööd seitse praktilise arhiivitöö kogemust omavat kõrgharidusega ajaloolast ja tehniliste töötajatenä kolm nooremspetsialisti.

Eraarhiiviosakonna esmane põhiline töösuund on töö eraõiguslike arhiivimoodustajatega, mis on perspektiivis suunatud eraarhivaalide hindamisele, kogumisele ja säilitamisele. Kõik need kolm tegevust on senini kandnud juhuslikkuse pitserit ja põhinenud suuresti osakonna töötajate isiklikul initsiatiivil ja kogemustel. Tööd alustati toetudes endise Parteiarhiivi kogumispoliitikale. Prioriteediks jäi endiselt organisatsioonide ja ühingute dokumentide kogumine, lisaks alustati isikuarhiivide (Artur Mägi, Hjalmar Mäe, Ernst Jaaksoni, Lembit Nõmmeotsa, Endel Sõgeli isikuarhiivid) vastuvõtmist, mille üleandmisest Rahvusarhiivile olid eelkõige huvitatud üleandjad.

Suure osa osakonna praegustest kogumisallikatest moodustavad endised riiklikud, kuid tänasel päeval eraalgatusel põhinevad ühiskondlikud organisatsioonid (ametiühingud, loomeliidud, spordiühingud jne). Kuna viimaste tegevuse käigus tekib kindlasti arhiiviväärtusega dokumente, on mainitud organisatsioonide juhendamine ja nõustamine hädavajalik, et tagada dokumentide säilimine tuleviku tarvis.

Osakond on jätkanud endises Parteiarhiivis alustatud ja juba aastaid kestnud EKP ja EKP Partei Ajaloo Instituudi arhiivifondide korrastamist ja kirjeldamist. See töö on osutunud arvatust keerulisemaks ja aeganõudvamaks, põhjuseks nende asutuste organisatsioonilise struktuuri, asjaajamiskorra ja kasutusel olnud arhiveerimis-põhimõtete segasus ja mitmetimõistetavus.

1999. aastal alustati tööd väljaspool Rahvusarhiivi asuvate riiklikes ja avalik-õiguslikes asutustes säilitatavate kultuuri-, ajaloolise ja praktilise väärtusega arhivaalide ja arhiivikogude kaardistamisega, mille lõppeesmärgiks peaks olema arhiiviväärtusega arhivaalide ja arhiivikogude kandmine arhiiviregistrisse. Praktilise väärtusena lisandub ülevaade Eestis asuvatest eriti väärtuslikest arhivaalidest ja nende hoiupaikadest.

Arhiiviregistri ettevalmistustööna on osakond asunud koostama registrit nii Rahvusarhiivis kui ka väljaspool seda säilitatavatest isikuarhiividest. Osana arhiivimoodustajate andmebaasist on valmimas register äri- ja mittetulusühingutest ning sihtasutustest, kaardistamaks dokumenteerimist vajavaid tegevusvaldkondi Eestis.

Esimeste ajaloolist ja praktilist väärtust omavate eraarhivaalidena kantakse riigiarhivaari 22. detsembri 2000. aasta otsuse põhjal arhiiviregistrisse Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku arhivaalid. Nimetatud otsusele eelnes osakonna pikaajaline töö EELK Konsistooriumi nõustamisel ja EELK arhiivimoodustajate väljaselgitamisel.

Osakond on alustanud eesti pagulaste ja pagulasorganisatsioonide arhiivide väljaselgitamist, et teha need Eesti ajaloo seisukohast väärtuslikud arhiivikogud eesti uurijatele kättesaadavaks originaalide üleandmisega Eesti arhiividele. Oma arhiivide üleandmist on juba alustanud Rootsis asuvad pagulasorganisatsioonid. Väljaspool Eestist

(ennekõike Venemaal) asuvate Eestile oluliste arhivaalide väljaselgitamine on toimunud koostöös Väljaspool Eestit asuvate Eesti kultuurivaradega tegelevate asjatundjate komisjoniga. Arhiivikogude osas, mille tagastamine Eestile ei ole võimalik, tuleb leida võimalus nende kopeerimiseks, et tagada juurdepääs infole Eestis kohapeal.

Teine peamine tegevusvaldkond – töö eraarhiivide ja arhiiviteenuse osutajatega – on täiesti uus tööloik Rahvusarhiivis. Arhiiviseaduse põhjal on arhiiviteenuse osutamiseks vajalik tegevusluba. Nii töötas osakond juba 1999. aastal välja korra arhiiviteenuste (asjaajamis-, arhiveerimis- ja arhivaalide säilitamisteenus) tegevuslubade väljaandmiseks. Tänapäevaks on riigiarhivaar välja andnud 32 tegevusluba erinevate arhiiviteenuste osutamiseks, neist viis arhivaalide säilitamisteenuse osutajatele – eraarhiividele. Seoses sellega on lisaks tegevuslubade väljaandmisele üks mahukamaid osakonna tegevussuundi ka arhiiviteenuse osutajate pidev nõustamine. Selle töösuuna väljaarendamise suurima saavutusena võib märkida tihedate sidemete väljakujunemist Rahvusarhiivi eraarhiiviosakonna ja arhiiviteenuse osutajate vahel, mille tulemusena asutati 11. jaanuaril 2001. aastal Eesti Eraarhiivide Koda.

Viimastel aastatel on huvi eraarhiivinduse ja eraarhiivinduse korralduse vastu plahvatuslikult tõusnud. See on tingitud mitmetest teguritest, millest peamine on eraõiguslike isikute üha kasvav soov oma dokumente paremini korrastada ja säilitada. Paljude eraettevõtete tegutsemise kestus ja maht on viinud sedavõrd arvestatava dokumentatsiooni tekkimiseni, mida pole võimalik enam täiemahulise arhiveerimisprotseduuri rakendamiseta efektiivselt menetleda ning mille säilitamist on tõhusam juba teenuse korras sisse osta. Eraarhiivindusele suunatud huvi jätkuvuse oluliseks teguriks on riigi poolt eraõiguslikele isikutele aja jooksul õigusaktidega üha laiemalt pandud kohustused nende tegevuse käigus tekkinud dokumentide pikaajalise säilitamise osas.

Ajalooarhiivi vahearhiivi hoone nurgakivi panek 12. märtsil 1999

Ajalooarhiivi vahearhiivi hoone

Hetk Valga Maa-arhiivi uue hoone avamiselt 17. novembril 2000

ARHIVAARIDE KOOLITAMINE JA ESIMENE KUTSEEKSAM AD 2000

Birgit Kibal

kutsekomisjoni sekretär

Mitmel viimasel aastal jõudu kogunud kontaktid välislektoritega arhivaaride täiendkoolituse korraldamisel saavutasid esimese tõhusa tulemuse 2000. aasta oktoobris, mil 1.–8. oktoobrini viibisid Eestis lektorid Margaret Crockett ja Janet Foster Suurbritanniast. Viiepäevane kursus "Training the Trainer" (Koolitaja koolitamine) oli suunatud Rahvusarhiivi töötajatele, kes olid mõeldud läbi viima loenguid arhivaari kutseeksami eel. Tartus vahearhiivi hoones toimunud koolitusel osales 11 Rahvusarhiivi töötajat (viis lõuna- ja kuus põhjaregioonist) ning esindaja Läti Riigiarhiivist ja Leedu Keskarhiivist.

Koolituse programm hõlmas ülevaatlikke loenguid asjaajamisest, arhivaalide korrastamisest, kirjeldamisest ja säilitamisest, elektroonilisest arhivaalist, teadmest kasutamisest ning koolituse läbiviimise metoodikast ja praktikast. Paralleelselt loengutega toimusid praktilised tööd, kus osalejail tuli koostada näidisloengute kavasid, näidata orienteerumisoskust erialakirjanduses ja veebilehtedel ning õhtuste kodutööde kaudu valmistuda hommikusteks vestlusteks. Koolituse tulemust pidasid nii lektorid kui koolitatavad äärmiselt positiivseks, rõhutades koostöö jätkamise perspektiivikust tulevikus.

Rahvusarhiivi töötajate jaoks olulisemad sündmused leidsid aset aasta viimastel kuudel. 5. septembril 2000 toimunud arhivaaride täiendkoolituse ja kutseeksami läbiviimiseks moodustatud komisjoni (Tiit Arumäe, Kaire Kaur, Indrek Kuuben, Pille Noodapera, Priit Pirsko, Jaanus Saaremõts, Marge Tiidus, protokollija B. Kibal) nõupidamisel otsustati arhivaari kutseeksam välja kuulutada avalike ja eraarhiivide arhivaaridele. Täiendkoolitust määrati läbi viima Rahvusarhiiv, kelle eelarvest tuli katta ka kõik kulud. Koolituse kestuseks määrati maksimaalselt kolm päeva ning osavõtt sellest oli vabatahtlik. Kirjaliku kutseeksami läbiviimise päevaks määrati 11. detsember, suuline eksam pidi toimuma nädal hiljem.

Arhivaari kutseeksami vastuvõtmiseks moodustati riigiarhivaari käskkirjaga 6. septembrist 2000 kutsekomisjon koosseisus: Liivi Aarma – Tallinna Pedagoogikaülikooli raamatuteaduse õppetooli juhataja, professor; T. Arumäe – Rahvusarhiivi arhiivinõuniku kt; Aadu Must – Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonna ajaloo osakonna arhiivinduse õppetooli juhataja, professor; Kalmer Mäeorg – Tallinna Linnaarhiivi peaspetsialist; Hille Oidema – Eesti Arhivaaride Ühingu liige; Kaidi Paju – Riigikantselei asjaajamise ja arhiivide osakonna nõunik; P. Pirsko – riigiarhivaari kt, komisjoni esimees. Komisjoni vastutavaks sekretäriks määrati ajalooarhiivi-osakonna arhivaar B. Kibal. Riigiarhivaari käskkirjaga 20. novembrist nimetati komisjoni esimeheks A. Must. Kutsekomisjon on riigiarhivaari poolt määratud kaheks aastaks ja komisjon teeb otsuseid lihthäälteenamusega. Komisjoni esimene koosolek peeti 18. oktoobril Tallinnas. P. Pirsko nimetas kutsekomisjoni kokkukutsumise põhjusena arhiiviseadusest tulenevat vajadust kehtestada arhivaari kutsenõuded alates 1. jaanuarist 2001 seoses Vabariigi Valitsuse määrustega arhivaari kutsenõuete ja arhivaari kutseeksami sooritamise korra kinnitamisest. Kutseeksami programm viidi vastavusse arhivaari kutsenõuetega. Need olid teada olnud ligi kaks aastat, selle aja jooksul oli iga soovija saanud nendega tutvuda ja teadmisi täiendada. Eksamiks valmistumiseks koostati kohustusliku ja soovitusliku kirjanduse loetelu, mis peegeldas hetkeolukorda, arvestades ühtlasi kirjanduse kättesaadavust Eestis. Kirjanduse loeteluga sai tutvuda Rahvusarhiivi *intraneti* kaudu. Loetelu täieneb pidevalt ja on jätkuvalt huvilistele kättesaadav.

15. septembriks koostati loengute programm ja 2. oktoobriks valmis koolituse ajakava. 13. oktoobril toimunud kutseeksami läbiviimiseks moodustatud komisjoni nõupidamisel tehti täiendusi ja muudatusi kutseeksami

soovituslikus kirjanduse loetelus ning määratleti koolitusel kasutatav terminoloogia, puudutades termineid nagu arhivaal, dokument ja säilik, asjaajamine ja dokumendihaldus, säilitustähtaeg ja hindamine, korrastamine ja korraldamine. Nii koolitus kui eksam kuulutati välja 23. oktoobril, avaldusi sai esitada 13. novembrini. Kutsekomisjoni 15. novembri koosolekul otsustati kutseeksami lubada 71 Rahvusarhiivi ja Tallinna Linnaarhiivi teenistajat ning kaks Rahvusarhiivi teenistusse kandideerijat, 15 isikut väljastpoolt Rahvusarhiivi lülitati 2001. aasta eksamiprogrammi. Kutsekomisjoni liikmetest ja lektoritest kutsetunnistust taotlejatel loeti seoses loengute ettevalmistamise ja läbiviimise, eksamiküsimuste koostamise ja eksamikomisjoni töös osalemisega arhivaari kutseksam sooritatuks.

Põhjaregiooni arhivaaride täiendkoolitus toimus 22.–24. novembril Nelijärvel ja lõunaregiooni koolitus 29. novembrist 1. detsembrini Tartus. Kummaski kohas kuulas loenguid üle 40 inimese. Kolmepäevasel koolitusel käsitleti järgmisi teemasid: arhiiviteooria (P. Pirsko, T. Arumäe), asjaajamise korraldamine (P. Noodapera, Tiia Siir), arhivaalide hindamine ja kogumise korraldamine (P. Noodapera), arhivaalide korrastamine ja kirjeldamine (I. Kuuben, T. Arumäe), juurdepääs arhivaalidele ja arhivaalide kasutamine (Tiiu Kravtsev, B. Kibal), arhivaalide säilitamine (Ruth Tiidor, Jaan Lehtaru), arhiivinduse juhtimine (Toivo Jullinen), audiovisuaalne arhiiv (Ivi Tomingas), elektrooniline arhiiv (Veiko Berendsen). Komisjoni liikmed koostasid viis esseeküsimust ja lektorid iga teema kohta vähemalt 20 testküsimust, millest valis töögrupp koosseisus A. Must, K. Mäeorg, H. Oidema välja eksamil esitatud küsimused. Suulise eksami läbiviimise kord jäeti komisjoni kokkuleppe küsimuseks.

Vastavalt kutsekomisjoni 18. oktoobri otsusele toimus kutseeksami kirjalik osa 11. detsembril üheaegselt nii Tallinnas kui Tartus ning suuline osa 18. detsembril Tartus ja 19. detsembril Tallinnas. Kirjalik eksam koosnes testist ja lühiesseest. Kui eksami kirjalik osa oli sooritatud mitterahuldavale hindele, ei lubatud eksamineeritavat suulisele eksamile. Kutseeksami sooritas 61 inimest 66st. 20. detsembril 2000. aasta kuupäevaga tähistatud esimesi arhivaari kutsetunnistusi Eesti arhiivinduse ajaloos omab 72 inimest üle Rahvusarhiivi ja Tallinna Linnaarhiivi.

VAHEARHIIVINDUS – MURRANG ARHIIVINDUSES?

Kaja Pullonen

Ajalooarhiivi asutuste osakonna juhataja

Vahearhiivi ja vahearhiivinduse areng Eestis on toimunud nihkes Rahvusarhiivi üldisest arengust ja vahetult seotud möödunud kümnendil ühiskonnas toimunud muudatustega.

Vahearhiivide osakonnad loodi Eesti Ajalooarhiivi ja Eesti Riigiarhiivi juurde 1. oktoobril 1997 lähtudes Vabariigi Valitsuse määrusest 15. juulist 1997 "Erastamisnimekirja kinnitatud ettevõtete ja likvideeritavate ettevõtete dokumentide säilimise tagamine". Praktiliselt polnud aga võimalik tööga alustada, sest Ajalooarhiivis puudus igasugune koht uute materjalide paigutamiseks ning Riigiarhiiviski olid hoiustamise võimalused piiratud. Vastavalt arhiivisüsteemi sisemistele kokkulepetele – ehitada üks hoone valmis ning siis alustada järgmisega – ning lähtudes riigi rahastamispoliitikast, algas Ajalooarhiivi vahearhiivi ehitus 7. detsembril 1998, hoone anti ehitaja poolt üle 23. juulil 1999 ning pidulik avamine toimus 14. jaanuaril 2000. Aktiivne arhivaalide vastuvõtt ja tööne elu algas 22. veebruaril 2000.

Rahvusarhiivi loomisel (1. jaanuar 1999) lülitati vahearhiivid talitustena ajalooarhiivi- ja riigiarhiiviosakonna koosseisu. Pärast Rahvusarhiivi struktuurireformi jõustumist (1. jaanuar 2001) Ajalooarhiivis vahearhiivi nimetust enam ei leia. Koos uute ülesannete lisandumisega oli otstarbekas muuta üksuse nimetust ja vahearhiivinduslikke ülesandeid täidetakse asutuste osakonnas. Riigiarhiivis jätkab vahearhiivi talitus kogude osakonna koosseisus. Riigiarhiivi vahearhiivi hoone nurgakivi pandi pidulikult 18. mail 2001, kuid nii nagu Tartus asuva hoone puhulgi, saab ka seal rääkida tinglikult vahearhiivi kui hoone nimetusest, endiselt päevakorras olevast ruumiprobleemist lähtudes hoiustatakse mõlemas vahearhiivi hoones ka arhiiviväärtuslikke põhikogusid. Seega tundubki õigem rääkida vahearhiivindusest ja mitte vahearhiividest, seda enam, et eraldi arhiive ju pole, on avaliku arhiivi jaoks erilised funktsioonid, millega täidetakse kadunud arhiivimoodustajate ülesandeid.

Arhiivisüsteemi organisatsiooniliste muutuste tagajärjel on mõiste vahearhiiv muundunud vahearhiivinduseks kui funktsiooniks, mis tähistab tähtajalise säilitusväärtusega dokumentide kogumist, hoidmist, eraldamist ning hävitamist. Sisuliselt täidavad seda funktsiooni kõik Eesti avalikud arhiivid.

Kuna maa-arhiivid olid juba võtnud enda kanda tähtajalise dokumentatsiooni hoiustamise vastavalt võimalustele ja vajadustele, siis ei saa me rääkida sellest, et oluline oli otsus koguda tähtajalist dokumentatsiooni. Oluline oli sisuline otsus iseeneses, arhiivinduse kui seni suhteliselt pealtvaataja roll ühiskonnas toimuvale muutus otseselt aktiivseks, kuigi üksjagu hilinevalt. Murrang toimus arhiivinduse ühiskonnatundlikumaks muutumisel ja ühiskonna peegeldamisel.

Vahearhiivide loomine riigi kahe keskarhiivi juurde oli põhimõtteline otsustus investeerida suurtesse hoidlasse, mitte tekitada nõuetele mittevastavaid hoiuruume üle Eesti. Selline lähenemine kaasaegsete hoiupindade tekitamiseks on jätkunud, kuna see on majanduslikult kõige otstarbekam ning mõistuspärane.

Tähtsündmus oli uue, kaasaegsetele tingimustele vastava arhiivihoonde ehitamine ja avamine. Valmis esimene spetsiaalselt arhiiviks ehitatud hoone. Vahearhiivide sisuline loomine oli ühiskonnast tulenev surve, hoob, millega sai rõhuda arhiivinduses valitsevale hoidlaruumide puudusele või kitsikusele. Ja vaieldamatult on märkimisväärne, et see hoob töötas ning raharatas saadi liikuma.

Veidi kitsamas plaanis oli vahearhiivi loomine tähendusrikas Ajalooarhiivi seisukohalt. Endisest vanade ja väärikate dokumentide hoidjast (teatavasti jooksis tinglik piir Ajalooarhiivis ja Riigiarhiivis hoiustatavate materjalide puhul aastast 1918) ning säilitajast muututi aktiivseks osalejaks kaasaegses arhiivinduses.

Kokkuvõtteks võib öelda, et vahearhiivide loomine suunas tähelepanu arhiivides valitsevale ruumipuudusele ning tähistab kaasaegsete arhiivihoonete aktiivse ehituse algust.

TUNANE *TUNA*

Ott Raun

Tuna peatoimetaja

Kui Rahvusarhiiv loodi, oli Tuna kuu aega vana. Ajakirja esimest numbrit esitleti Maneeži tänava saalis 1. detsembril 1998. Seega ei mahu Tuna sünnilugu antud raamatu ajalistesse raamidesse, seda enam, et koos eellugudega võiks jõuda otsapidi eesti ajakirjanduse alguseni välja. Tõsi on aga see, et just aastad 1999/2000 määrasid ära Tuna olemise ja tuleviku. Kuigi ajakirja esinumber oli üldjoontes heatahtlikult vastu võetud, siis edasise suhtes oldi ettevaatlikumad. Võõristati nii Tuna nime kui ka alapealkirja Ajalookultuuri ajakiri, mis nii mõnegi tõsiteadlase meelest vihjas nagu millelegi kergekaalulisele. Kujundus sai Postimehes serviti.

1999. aasta algas ootuste ja ebalustega. Arhiivimaastiku ümberkujundamine oli võtnud Tunalt senise baasi. Ei olnud selge, kui palju numbreid suudetakse aasta jooksul üldse välja anda. Ja kui aasta esimene number ilmus alles mais, oli skeptikuil õigus käsi hõõruda. Ometigi – eelkõige tänu Rahvusarhiivi Teadusnõukogu ning teadus- ja publitseerimisosakonna jäägitule toetusele õnnestus tempot tõsta – järgmine number ilmus septembris, ülejäämine novembris ja vaid aasta neljas number jäi otsapidi järgmisse aastasse. Aga raha ei tee üksi imet. Kui poleks olnud ajakirja algatustoimkonnast välja kasvanud teokat kolleegiumit ning ajaloolasi ja humanitaarteadlasi, kes ei peljanud loovutada sünnivalus ajakirjale oma käsikirju, oleks Tuna jäänud juhuväljaandeks. Seega võib öelda, et just esimene täisaasta (1999) andis hamletlikule küsimusele lõpliku vastuse.

Esimesed kaks aastat teotses Tuna otseselt Rahvusarhiivi teadus- ja publitseerimisosakonna hõlma all. Ja ei olnud eriliseks probleemiks ka asjaolu, et osakond asus Tartus Liivi tänaval ning toimetusetuba Tallinnas Maneeži 4 allkorrusel. Kui teadus- ja kultuurielus on räägitud sageli Tallinna ja Tartu konkurentsist või koguni vastuseisust, siis Tuna oli ühtmoodi nii Tartu kui ka Tallinna väljaanne, mida trükiti Kohtla-Järvel.

Muidugi ei tähenda öeldu, et kõik olid algusest peale targad ja teadsid, kuidas üks ajaloo ja arhiivinduse ajakiri peab välja nägema. Tegema hakates valitsesid eriarvamused pea kõiges alates nimest ja kujundusest kuni sisuni välja. Tuna alustas lähiajaloo ja arhiivinduse väljaandena. Kohe alguses sai selgeks, et algselt seatud raamidest ei piisa. Arhiivindusele pühendatud lehekülgede hulga määrab ära arhiiviteoreetikute nappus, samas kui lähiajalugu juba iseenesest sunnib ületama aja- ja riigipiire.

Ouline oli teha selgeks suhted teiste väljaannetega. Tuna manifesteeris algusest peale, et ta tuleb juurde ja mitte kellegi asemele. See on senini nii. Juba materjalivalikult erineb ta enamikust teistest väljaannetest, ka kõige pikaajalisema traditsiooniga Ajaloolisest Ajakirjast. Kõrvuti Tunaga on ilmunud Ajalooarhiivi toimetised, samuti ka Ajaloo Instituudi ajakiri *Acta Historica Tallinensa* ning Raimo Pullati ühemeheväljaanne Vana Tallinn. See, et Tuna ei ole ennast kellelegi vastandanud, väljendub ka autorkonnas. Arhiivis töötavate aja- ja kultuuriloolaste kõrval on esindatud ametivennad Tartu Ülikoolist, Kirjandusmuuseumist, Ajaloo Instituudist ja väljastpoolt igasuguseid institutsioone ning Eesti riigi piire pluss mitmed juhtivad kirjanikud ja esseistid.

Tänu tegusale kolleegiumile on Tuna varmas ära kasutama reaalseid võimalusi, kasutama nii palju kui võimalik Eestis leiduvat potentsiaali ning otsima võimalusi, et tutvustada ka mujal maailmas leiduvat. Kui arhiivindusteoorias on Tuna esialgu piirdunud peaaesjalikult üle saja aasta vanuse "Arhivaaride käsiraamatuga", siis ajaloofilosoofias ja ajalooteoorias on esialgu küll suuresti ühe mehe (Mart Kivimäe) algatusel tutvustatud kaasaegset saksakeelset ajaloofilosoofiat ja -teooriat. Maailmakultuuri tutvustamisel on antud lehekülgi nii sinoloogiale (Märt Läänemets) kui ka egiptoloogiale (Sergei Stadnikov), järjekorras on assüroloogia (Amar Annus). Oma eelistustes on Tuna püüdnud hoida tähtsal kohal kultuuritemaatikat. Igas numbris on esindatud Kultuurilooline arhiiv, 2000. aasta teine number

oli tervikuna pühendatud raamatuaastale ning intrigeeriv oli ka Jaanus Arukaevu inspireeritud Aadu Grenzsteini teemaline vestlusring.

Eriti kõrgelt hinnatud Tuna fotovalikul on eriline roll Filmiarhiivil, aga ta pole mitte ainuke. Tuna on oma käsitlustega liikunud ajas tsaari- ja Rootsi aja kaudu orduaega. Oma tähtsust ja kohta pole vähimalgi määral minetanud lähiajaloo käsitlused. Monumentaalsematest uudislikest kirjutistest mainitagu Tõnu Tannbergi Beria-lugu, Heino Arumäe Laamani-käsitlust, Erich Kauba lugu Balti laevastiku rollist Eesti vallutamise ettevalmistamisel, aga ka Tõnis Ritsoni Hellati toimiku publitseerimist.

Regulaarselt koos käival kolleegiumil on olnud suur roll Tuna autorite valikul, tänu millele on õnnestunud ühitada raskestiühitatavat – teaduslikku taset ja loetavust. Siinkohal loeks nimeliselt üles kolleegiumi 2000. aasta koosseisu: Indrek Jürjo, Lea Kõiv, Enn Küng, Mati Laur, Arvo Pesti, Peep Pillak, Jaak Rand, Priit Raudkivi, Ott Raun, Enn Tarvel, Tõnu Tannberg, Ivi Tomingas, Jaak Valge.

Loomulikult ei saa öelda, et poleks olnud möödapanekuid, vaieldavusi, aga seegi käib areneva asjaga kokku.

1999/2000. aastal tegi Tunat meeskond, kes 1998. aastal ka alustas. Tõnu Soolt pärineb numbrist numbrisse vahelduv kaanekujundus, Jaan Klõšeiko on kõik Tuna numbrid kokku pannud, Velly Roots toimetanud teksti, Anu Seidla andnud viimase keelelise lihvi, levi eest on hoolt kandnud Arvo Pesti. Peale Rahvusarhiivi ja Tallinna Linnaarhiivi on Tunat elus aidanud hoida Eesti Kultuurkapital, Rahvuskultuuri Fond ning EV Presidendi Kultuurirahastu.

2001. aastal hakkas Tuna heakäigu eest peahoolt kandma Eesti Riigiarhiiv. Sellest aga juba järgmises ülevaates.

VALGA UUE ARHIIVIHOONE SÜND AASTAL 2000

Riina Virks

Valga maa-arhivaar

Valga Maa-arhiivi uue arhiivihoonet sünd 2000. aastal on olulise tähendusega nii Valgamaa kui ka kogu Eesti arhiivinduse jaoks.

Täna sel päeval võib öelda, et tänu Valga Maavalitsuse juhtide edukale *lobby*-tööle sai võimalikuks, et uus arhiivihoonet rajati just Valka, mitte Võrru ega Põlvasse. Pole uudiseks valgamaalastele ega Rahvusarhiivi juhtkonnale ka tõsiasi, et Valga arhiivil puudusid vajalikud tingimused normaalseks arhiivitööks.

Võimalike variantide läbimängimisel uue arhiivihoonet asukoha suhtes langes valik endisele Säde seltsi hoonele Valga südalinnas. See 1911. aastal valminud hilisjuugendist stiilis ehitist on tegelikult kahest korpusest koosnev liithoonet, mida omal ajal võis nimetada Lõuna-Eesti arhitektuuriliseks pärlis. Hoonet projekteeris üks esimesi eesti soost arhitekte Georg Hellat. Esialgselt oli ehitist kavandatud kolmekorruseliseks ärihooneks, kus olid ette nähtud äriruumid alumisel ning hotell ülemistel korrustel. Ehitamise ajal lisati neljas atikakorru. Enne Esimest maailmasõda asus siin võõrastemaja Central. Eesti Vabariigi algusaastail kasutasid hoonet mitmed asutused, sealhulgas politseikomissariaat ning muusikakool. Siin elas Riigikogu liige 1938. aastast advokaat Juhan Uemaa, kes oli ka Isamaaliidu Valga osakonna ning maakomitee esimees.

Hoonet on langenud mitmel korral tuleroaks. Viimase, 1988. aasta laastava põlengu järel seisid varemed Valga kesklinnas kümme aastat. Hoonet renoveerimistööd said alguse 1998. aastal, mil osaühingus Arcus Projekt tehti algust projekteerimisega. Hoonet ehitajaks sai AS Linnaehitust, kes võitis riigihankekongkursi seitsme pakkuja hulgast. Ehitustöödega tehti algust 1999. aasta juulis ja need lõpetati 2000. aasta juulis, hoonet lõplikult maksumuseks kujunes 13,5 miljonit krooni.

Tänu mõeldud pilku püüdnud ehitustöödele kesklinnas oli maa-arhiiv mitmel korral kohaliku ajalehe esiküljel, mis teavitas lugejaid lisaks valmivale arhiivihoonet ka arhiivi kui asutuse olemasolust, pakutavatest teenustest ja funktsioonidest. Peab ausalt tunnistama, et pikka aega polnud avalikkus Valga arhiivist midagi kuulnud. Nüüd aga jätkus juttu kauemaks kui üheks päevaks... Ja kuigi ei täitunud valgaste unistus oma teatrihoonest, on kultuurikompleks kaunistamaks Valga südalinna – muuseum ja arhiiv – saanud tõeks.

Uus arhiivihoonet avati pidulikult 17. novembril 2000. aastal. Oma kohalolekuga austasid üritust lisaks teistele külalistele EV peaminister Mart Laar, riigisekretär Aino Lepik von Wirén ja Riigikantselei peadirektor Tiit Laja. Kohaliku ajalehe Valgamaalane uudis arhiivihoonet pidulikust avamisest teavitas lugejaid muuhulgas ka riigisekretäri ja peaministri vanavanemate seostest Säde majaga, kes omal ajal olid aktiivselt selle seltsi tegemistes kaasa lõnnud.

Eespool oli juttu hoonet saamisloost, kuid ülestähendamist väärib ka tõsiasi, et valmis sai pilkupüüdev ja kaasaja nõudeid ning vajadusi arvestav arhiivihoonet – üks kaasaegsemaid Eestis. Hoonet on nii töötajate kui ka külastajate arvates nii kasutaja-, töötaja- kui ka arhivaalisõbralik. Külastaja esimene kohtumine arhiivitöötajaga on fuajees, siin saab ta oma jutu ära rääkida ja talle jagatakse informatsiooni edasi tegutsemiseks. Esimese korruse avatud piirkonnas on ruumid arhiivikülastajatele – uurimissaal ja seminariruum, suletud tsoonis aga nägusad töökabinetid arhivaaridele ning ruumid dokumentide vastuvõtmiseks ja korrastamiseks. Olemasolevate ja lisanduvate säilikutte tarvis on arhiivis hoidlapinda 1245 m², mis on endise 150 m² suuruse hoidlapinnaga võrreldes tohutu hüpe.

Hoidlad on varustatud kaasaegsete ventilatsiooni- ja kliimaseadmetega, mille töö peab tagama vajalikud tingimused paberdokumentide paremaks säilimiseks. Kuigi Valga maa-arhiivi, nii nagu teistegi maa-arhiivide fondid sisaldavad maakonnas tegutsenud asutuste arhiivimaterjale alates 1944. aastast, on nende säilimine probleematuiline, sest tol ajal oli kirjutamiseks- ja säilitamiseks kõlbulik igasugune paber. Kuid maa-arhiiv peab vastavalt põhimäärusele tagama talle üle antud kultuuripärandi säilimise, mis pole sugugi odav, arvestades kuluvat elektrienergiat olemasolevate süsteemide tööshoidmiseks.

Lisaks sellele, et muutunud ümbrus tõi kaasa muudatusi arhiivi tavatoimingutes, tõi suurenenud hoidlapind kaasa muutuse ka sisulises töös: Valga Maa-arhiivi tegevuspiirkond laienes Põlva ja Võru maakonda. See tähendab oluliselt suuremat töökoormust ja uut lähenemist ning teenindamist nii üksikisiku kui ka asutuste tasandil. Lähiaastad peavad näitama, kas me saame meile pandud ülesandega hakkama või mitte.

Koolitajate koolitamise lepingu sõlmimine Margaret A. Crockettiga.
Sevilla, 25. september 2000

Arhivaari kutsetunnistus Pärnu maa-arhivaarile Kalju Idvandile

Kohtumine Ajalooarhiivi uurimissaalis Vene Föderatsiooni endise peaarhivaari
Rudolf Pihhojaga. Mai 1999

ARHIIVID JA ÜHISKOND

Aimar Altosaar

riigikogu liige

Arhiividel on inimeste argiteadvuses olemas kindel koht. Sõltuvalt riigi poliitilisest olukorrast on see koht olnud muidugi erinev. Kommunistliku okupatsiooni tingimustes olid arhiivid inimeste jaoks midagi salapärast ja ohtlikku, sest võimuritel oli kombeks kasutada isikuandmeid inimeste vastu. Hoolega kogutud ja hoitud arhiivimaterjalid ei olnud sel ajal mitte inimeste, vaid inimesi allasuruva süsteemi teenistuses.

Riikluse taastamisel oli nõukogude kompetentsete organite kontrolli all toimunud tegevusest paradoksaalsel kombel palju kasu – inimeste represseerimiseks ja kontrolliks kokku kogutud arhiivimaterjalid hakkasid taas meid teenima. Demokraatliku ühiskonna taastamine õigusliku järjepidevuse alusel osutus võimalikuks tänu korras arhiividele.

Õigusriigi tingimustes on arhiivid tõusnud inimeste teadvuses väga olulisele kohale. Suurem osa Eesti rahvast on kümne aasta jooksul läbi arhiivide taastanud oma omandiõigused, tõestanud oma tööstaaži või kodakondsust. Arhiivid on kujunenud hädavajalikuks töövahendiks, kahtlasevõitu saladuste varjupaigast on saanud sõber ja abimees.

Hoolimata arhiivide silmnähtavast kasulikkusest ühiskonnale pole olnud lihtne selgitada arhiivide staatust riiklikes struktuurides ega viia seda kooskõlla teiste riiklike asutustega. Oleme siiski Eestis leidnud suhteliselt õnneliku ja töötava lahenduse – ühtse Rahvusarhiivi kui riigiasutuse, säilitades sealjuures kaks ajalooliselt välja kujunenud tugevat keskust Tartus ja Tallinnas ning tagades arhiiviteenuse kättesaadavuse igas maakonnas.

Kohmaka ja ressursimahuka süsteemi, mis kopeeris nõukogudeaegset oblastite keskasutuste struktuuri – neli keskarhiivi ja 15 maa-arhiivi – ümberkujundamine kaasaegseks valitsusasutuseks ei läinud küll päris valutult, kuid toimus siiski kiirelt ja tulemuslikult. Sellega oleme samm ees oma Balti naabritest, kes on senini sunnitud tantsima ametkondlikke ringtantsu kümnete kohalike ja kesksete arhiiviasutuste ning kõige kohal kõrguva inimrohke arhiiviameti vahel.

Niisiis on meie arhivaarid suutnud reformida riigiasutust ka sisuliselt, muutes arhiiviteenuse avalikuks ja kõigile kättesaadavaks.

Naabritele on eeskujuks, kuidas teiste riigiasutuste kõrval perifeerseks muutunud arhiivisüsteem kujundas end otsustavalt ümber ning lõi hästi töötava keske valitsusasutuse. Näoga inimeste poole pöördumine muutis kogu struktuuri ja juhtimisloogikat, konkreetsetele eesmärkidele keskendumine tõstis oluliselt efektiivsust.

Arhiivisüsteemi reformimisel tehtud valikud pole olnud kerged ega endastmõistetavad – sageli peetakse ju arhiive lihtsalt üht liiki kultuurivarade hoidjaks või sugupuu-uurijate tööpaigaks. Riiklike arhiivide seosed riigi ja õigussüsteemiga pole selged igale ametnikulegi, tavalistest inimestest rääkimata. Tegelikult tunnevad ka paljud arhivaarid end pigem uurija-ajaloolasena kui ametnikuna, sest enamus neist ongi ajaloolase baasharidusega. Seepärast on paljude soov näha riiklikku arhiiviasutust pigem teadusasutusena, mitte avaliku halduse osana. Praeguseks on avalikkus loodetavasti tunnistanud arhiivisüsteemi kui riigibürokraatia vajalikku osa.

Teisalt tuleb küsida, kas arhivaarid on tunnistanud ühiskonnas toimunud muutusi, inimeste vajadusi ja õigustatud ootusi arhiivindusliku avaliku teenuse järele? Selles ei saa me alati veel kindlad olla, sest muutused on olnud väga kiired, arhivaarid oma väljakujunenud tööruutmis konservatiivsed ja mõnikord võib-olla ka liiga enesekesksed. Suletud nõukogudeaegne arhiivisüsteem soosis ja kasvas endassetõmbumist, tegelemist asjaga nõ asja enda pärast.

Arhiivide avanemisega kaasnes ühiskonna restitutsioon ehk plahvatuslik arhiiviteenuse vajaduse kasv

ühiskonnas. Korraga muutus poolsalajane ja tavainimeste elust kaugel asunud riiklik arhiivisüsteem ülimalt populaarseks. Kohmakas nõukogudeaegne asutus koos vastavad harjumused omandanud personaliga sattus enneolematu avalikkuse tähelepanu alla. Selleks ei olnud organisatsioonina valmis – see vajus kokku (vähemalt riigiarhiivi ja paljude maa-arhiivide näitel) üheks suureks arhiiviteatiste tootmise kombinaadiks.

Ei olnud valmis ka teenindajatenä – tohutu teenindusmahu täitmiseks katkestati kõik senised tööprojektid ja arenduskavad ning tootvale tööle ehk teatiste koostamisele suunati peaaegu kogu personal juhtkonnast fondihoidjatenä. Seda võib pidada imeks, kuid vähem kui 7–8 aastaga suudeti ühiskonna vajadused rahuldada, sealjuures kvaliteetselt ja pädevalt, nii et sadade tuhandete arhiividest välja antud teatiste kohta esines eksimusi vaid väga üksikudel juhtudel. Selle ime aluseks tuleb lugeda arhivaaride (sõltumata sellest, kas selline kutse nüüd hiljem, atestatsiooni käigus, omandati või mitte) kõrget kvalifikatsiooni ja kutse-eetikat. Ühiskond on tegelikult väga palju võlgu nendele ligi paarisajale naisele ja mehele, kes peaaegu olematu palga ja viletsate töötingimuste kiuste andsid endast parima põhiliselt ainult sellepärast, et seda nõudis nende südametunnistus.

Õnneks on olukord tänaseks muutunud – lisaks arhivaaridele on arhiivide tähtsust tunnetanud ka Eesti riik. Jõukamaks muutunud ja töötajaid tunnustav riik on viimastel aastatel tõstnud kvalifitseeritud arhivaaride töötasu, jõudsalt parandanud töötingimusi ning kujundanud ajakohase struktuuriga, ressursisäästliku ja efektiivse valitsusasutuse.

Tegelikult on see kõik alles algus. Oleme astunud esimese sammu – loonud riigi vajadustele vastava arhiivinduse. Kuid siit tuleb edasi minna, näha arhiivide rolli laiemalt ning integreerida nende struktuuri ja funktsioonide paketti ka ülejäänud valdkonnad, mis Eestis on traditsiooniliselt olnud riigi arhiiviasutuste juhtida või mis vastavad ühiskonna ootustele arhiivide suhtes.

Üheksakümne aastate keskpaigas tundus olevat suur vastuolu kahe arhiivindusliku keskuse – Tallinna ja Tartu vahel, lisaks veel vastuolud nn keskarhiivide ja maakondlike arhiivide vahel. Selle algpõhjuseks oli nõukogudeaegse arhiivisüsteemi killustatus, mis tekitas täiesti mõttetu sisepingeid, halvendas teeninduse kvaliteeti, tekitas arusaamatust teistes valitsusasutustes ja poliitikute hulgas.

Selline feodaalne killustatus võimaldas nii mõnigi kord ressursside jagamisel hea *lobby*-töö tulemusel ühtesid arhiiviasutusi teiste arvel heldemalt finantseerida, küsimata, kuhu ja millisteks eesmärkideks ressursse tegelikult vaja läks. Samuti püüti vastandada Riigiarhiivi ja Ajalooarhiivi. Vastuolusid rõhutades püüti hoida lahus avalikule teenusele suunatud Tallinna ning teadus- ja publitseerimistööle suunatud Tartu arhiivindus. Tänu mõlema arhiivikeskuse juhtkonna tihedale koostööle on nüüdseks see lõhe kaotatud. Koos on ehitatud praegust Rahvusarhiivi kui ühtset valitsusasutust. Siit tulenebki vajadus ja riiklik huvi käsitleda Rahvusarhiivi mitte kitsalt avalikku teenust osutava riigi haldussüsteemi osana, vaid märksa laiemalt.

Meie ühiskonnale, kus nii inimressurss kui sellel põhinev administratiivne ressurss on piiratud, on väga kasulik hoida ühes asutuses koos avalik teenus ning teadus- ja publitseerimistegevus. Koos moodustavad nad sünergeetilise kompleksi, kus riigiametniku staatuses arhivaar saab end arendada teadustööga ning uurimisele spetsialiseerunud teadlastel on ühiskonna vajadused lähedal ning teada-tunda.

Arhiivid ja ühiskond saavad praegu omavahel paremini läbi kui kunagi enne. Missioonitundelise ühiskonna osana teenindasid arhiivid ühiskonda õigusriigi taastamisel. Tugevnenud riik on eraldanud ressursse arhiiviasutuste reformiks ning töötasu ja materiaalsete tingimuste oluliseks parandamiseks. Nüüd pakub riiklik arhiivisüsteem ühiskonnale positiivseid kogemusi Rahvusarhiivi mudeli kujul: kuidas ületada võimalikke ametkonnasiseseid vastuolusid ning rakendada säästlikku ja väikesele riigile kohast juhtimissüsteemi.

Ühiskonnal on oma seadusandlike ja valitsusinstitutionide kaudu võimalus seda uut mudelit toetada. Rahvusarhiivi loomise kogemust ning põhimõtteid on võimalik rakendada ka teiste riigiasutuste kohendamisel vastavaks 21. sajandi vajadustele.

RAHVUSARHIIVI TEGEVUSE STATISTIKA STATISTICS OF THE NATIONAL ARCHIVES 1999–2000

Koostanud / Compiled by

Tiit Arumäe

EELARVE / BUDGET Maht / juurdekasv / Quantity / gain

	1998	1999	2000
üldmaht, sh / <i>full quantity, incl</i>	46 489 400	66 259 600	66 008 400
a) investeringud / <i>investments</i>	12 717 000	16 221 700	10 947 100
b) tegevuskulud / <i>operating costs</i>	17 455 200	22 318 900	19 959 700
c) töötasu / <i>total payroll</i>	12 268 600	21 305 300	25 927 800
d) sotsiaalmaks ja ravikindlustus / <i>taxes</i>	4 048 600	6 413 700	9 173 800

PERSONAL / STAFF Seis / As of

	1.01.1999	1.01.2000	1.01.2001
1. Koosseisulised töötajad, sh / <i>Staffers, incl</i>	376,5	356	356
a) täidetud / <i>positions filled</i>	336,25	318	318
b) kutsetunnistusega arhivaare / <i>certified archivists</i>	-	-	64
2. Koosseisuvälised / töövõtulepinguga töötajad / <i>Temporary posts/employment contracts</i>	35	7	25

ARHIIVIHOLDLAD / REPOSITORIES Seis / As of

	1.01.1999	1.01.2000	1.01.2001
ruumide kogupind (m ²) / <i>total area (sq.m)</i>	23538	26139,9	30532,2
hoidlapind (m ²) / <i>repository area (sq.m)</i>	13022	14857,8	17534,2
riiulite kogupikkus (rm) / <i>total length of shelves (m)</i>	66399	67788,3	72154,93
koormatud riiulite pikkus (rm) / <i>archival material (m)</i>	60482	62428,3	62136,13
riiulite koormatus (%) / <i>shelves loaded (%)</i>	91,1	92	86,1

UURIJATEENINDUS / RESEARCHER SERVICE Maht / juurdekasv / Quantity / gain

	1998	1999	2000
uurijaid / <i>researchers</i>	2644	2555	2512
külastusi (kordi) / <i>visits</i>	12674	13053	14311
tellitud säilikuid (tk) / <i>units ordered</i>	69853	101003	69885

PÄRINGUD / REQUESTS Maht / juurdekasv / Quantity / gain

	1998	1999	2000
lahendatud päringud / <i>requests answered</i>	15505	9981	9725

R A H V U S A R H I I V
TEGEVUSE ÜLEVAADE
1999–2000

KOGUMINE/ACQUISITION Seis / As of

	1.01.1999	1.01.2000	1.01.2001
kogude suurus (fondid) / <i>amount of holdings (fonds)</i>	16594	16676	16717
kogude suurus (säilikud) / <i>amount of holdings (units)</i>	6928296	7019928	7124304

KOGUMINE/ACQUISITION Maht / juurdekasv / *Quantity / gain*

	1998	1999	2000
arhiivialase vastuvõtmine (säilikud) / <i>accruals (units)</i>	276374	123855	94530

JÄRELEVALVE / SUPERVISION Seis / As of

	1.01.1999	1.01.2000	1.01.2001
järelevalvealuseid asutusi / <i>number of institutions under supervision</i>	1846	1531	2279

PUBLIKATSIOONID / PUBLICATIONS Maht / juurdekasv / *Quantity / gain*

	1998	1999	2000
allikapublikatsioonid / <i>documentary publications</i>	4	3	2
monograafiad / <i>monographs</i>	2	3	2
õppekirjandus / <i>textbooks</i>	1		1
teatmestu / <i>finding aids</i>	1	1	
EAA toimetised / <i>publications of the EHA</i>	1	2	1
ajakiri TUNA / <i>journal TUNA</i>	1	4	4

KRONOLOOGIA

25. märts 1998	Riigikogu võtab vastu arhiiviseaduse
13. november 1998	Vabariigi Valitsus võtab vastu arhivaari kutsenõuded
28. detsember 1998	Vabariigi Valitsus võtab vastu Rahvusarhiivi põhimääruse
29. detsember 1998	Vabariigi Valitsus võtab vastu arhiivieeskirja ning arhivaari kutseeksami sooritamise korra
1. jaanuar 1999	Rahvusarhiivi tegevuse algus
1. juuni 1999	Rahvusarhiivi Teadusnõukogu moodustamine
14. jaanuar 2000	Ajalooarhiivi vahearhiivi uue hoone avamine (valmis juulis 1999)
22. august 2000	Vabariigi Valitsus võtab vastu Rahvusarhiivi uue põhimääruse
17. november 2000	Valga maa-arhiivi uue hoone avamine
24. november 2000	riigisekretär kinnitab Ajalooarhiivi, Riigiarhiivi ja Filmiarhiivi põhimäärused
detsember 2000	esimene arhivaaride kutseksam
1. jaanuar 2001	Rahvusarhiivi uue struktuuri jõustumine

CHRONOLOGY

25 March 1998	Archives Act passed by Riigikogu
13 November 1998	Archivist's Professional Requirements passed by the Government of the Republic
28 December 1998	Statute of the National Archives passed by the Government of the Republic
29 December 1998	Archival Rules and Professional Examination Procedures passed by the Government of the Republic
1 January 1999	National Archives founded
1 June 1999	Scientific Board of the National Archives founded
14 January 2000	the new building of the repository of intermediate storage of the Historical Archives opened (the building operations completed in July 1999)
22 August 2000	the new statute of the National Archives passed by the Government of the Republic
17 November 2000	the new building of Valga County Archives opened
24 November 2000	the statutes of the Historical Archives, State Archives and Film Archives approved by the State Secretary
December 2000	archivists' first professional examination
1 January 2001	the new structure of the National Archives enforced

Rootsi Eesti Skautlike Noorte Maleva arhiivi annavad üle Ella ja Gustav Ilves.
November 2000

Eesti Sõjaveteranide Sõprusühingu arhiiv toodi Stockholmist Tallinna
septembris 2000

Lilled riigikokku valitud Aimar Altosaarele. Märts 1999

WHAT IS THE NATIONAL ARCHIVES?

Priit Pirsko

Director General of the National Archives of Estonia

The question asked in the heading can be answered in more ways than one.

First, the National Archives is a government agency under the State Chancellery acting on the basis of law. Secondly, the National Archives is a system of state public archives. It includes 16 archives all over Estonia, the biggest of which are the State Archives and the Film Archives in Tallinn and the Historical Archives in Tartu. The regional structural units of the National Archives are county archives. Hereby it must be pointed out, that the National Archives itself is not de facto an archive.

Thirdly, the National Archives is a very young organisation with a long history rich in attainment. Although the government office named the National Archives was founded on 1 January, 1999, the archival system and services are much older in Estonia. Any state archives in any country is as old as the country itself. Thus the foundation of the National Archives – in other words the Estonian archival system – can be considered to date back to as far as the year 1921. It was the year when the first archives in Estonia – the State Archives in Tallinn and the State Central Archives in Tartu – were founded.

The legal basis of the National Archives is the Archives Act, which was passed by Riigikogu on 25 March 1998 (RT I 1998, 36/37, 552), and entered into force in 1999. The main task of the National Archives is on the basis of laws and legal acts and within its competence to put into effect the state authority, to preserve and protect the national heritage in its custody as well as grant access to it. One of the underlying principles of the Archives Act has always been centralisation, which is aimed at improving and unifying the quality of archival services, reduce duplication and ensuring the optimal archival administration.

Ensuing from the Archives Act, there are several other legal acts, which regulate the archival system in Estonia. The Archival Rules (RT I 1998, 36/37, 1904) are intended to elaborate on the routines of the archival procedures: scheduling, appraisal, disposition, archival processing, preservation, protection and use of archival records, as well as acquisition procedures of public archives.

The Statute of the Archives Register (RT I 2000, 33, 205) regulates collecting data about records and registering them. The archives register has been founded by the legislator first and foremost in order to ensure protection of private records, but it is also important regarding the need to obtain and keep information about records' location, composition, quantity, value and access conditions.

The establishment of Archivists Professional Requirements (RT I 1998, 100, 1628) and Professional Examination Procedures (RT I 1998, 118–120, 1899) by the Government of the Republic has definitely been a breakthrough in the self-esteem of the members of the archival profession. Unlike regular civil servants, archivists must have a university degree and must have passed the professional examination.

The Statute of the National Archives provides for the organisation's functions and structure. During the period of 1999–2000 there were two statutes and accordingly two different structures inside the National Archives. The first of them, the Statute of the National Archives, which was passed by the Government of the Republic on 28 December 1998 (RT I 1998, 118/120, 1897), underwent several essential changes at the supreme moment. It was definitely a legal act, which had been drawn up in a hurry, and the archives' managers had only three days to enforce it. Thus it is no surprise that this statute was in force for only one and a half years. The new statute was passed on 22 August 2000 and since the beginning of the year 2001 the activities of the National Archives have been based on this statute.

In 1999–2000 the National Archives acted as a unified government office. The Director General of the National Archives Jaak Rand had two deputies who were in charge of day-to-day management: the director of the North Region Aimar Altosaar, since March 1999 Marge Tiidus (in Tallinn), and the director of the South Region Priit Pirsko (in Tartu).

The structural units of this organisation were the departments and archives (The Film Archives and county archives in each county). The former big archives (State Archives, Historical Archives and Party Archives) stopped existing as independent archival agencies and were turned into functional departments. All together there were 11 departments in the National Archives' Tallinn and Tartu centres: the State Archives department, the supervision department, the department of private archives and the department of archives registers and information systems in Tallinn, and the Historical Archives department, the preservation department, the research and publishing department, the administration and planning department, the accounting department, the general department and the department of digital archives in Tartu. The department of digital archives was not fully launched.

Quite soon the drawbacks of this system appeared. The archives in Tallinn and Tartu, which both had a full range of functions to perform, were difficult to launch as one organisation, because its mono-functional departments were situated in two different towns. It was not easy for the National Archives to establish themselves in the society – among the users of the archives as well as among the colleagues from other archives and institutions. There were also misunderstandings in hierarchy because of the management systems which were not clearly defined. More complications arose because of the changes in the archivists' self-consciousness – being in public service as civil servants created a new framework for a number of employees.

These were the main reasons why the organisation's structure was reviewed and essential changes were introduced in 2000. Archives as the basic structural units of the National Archives were re-established, two bureaus both small in number of personnel were founded directly under the Director General of the National Archives. The development bureau (head of the bureau Toivo Jullinen) is mainly responsible for planning the strategies for development of the organisation, archival legislation, personnel and training policy of the National Archives and public relations. The administrative bureau (head of the bureau Jaak Koiduaru) is responsible for administrative and economic planning and management, above all problems connected with state procurements and major investments, also annual accounts, accounting public property, etc.

In addition to the purely archival responsibilities (acquisition, preservation, granting access), the State Archives (director Marge Tiidus) and the Historical Archives (director Indrek Kuuben) have to perform several functions of nation-wide importance. The State Archives keeps the archives register, works out acquisition and appraisal policies and supervision methodologies of the National Archives, develops the IT systems of the National Archives, supports the commission of archival licences, and searches records of archival value outside Estonia and seeks to return them. The Historical Archives is responsible for working out preservation strategies of the National Archives, co-ordinating plans for eliminating possible hazards and keeping record of materials of archival quality.

The Film Archives is mainly in charge of acquisition, preservation and granting usability of audio-visual heritage. The responsibilities of county archives depend on regional peculiarities, whereas supervision and counselling as well as customer service in counties are of major importance.

There are two advisory bodies assisting the State Archivist. The Advisory Board of the National Archives consists of the managerial staff of the National Archives and aims at co-ordinating the activities of the structural units. The Advisory Board co-ordinates and makes all the strategic decisions necessary for managing the National Archives. The Scientific Board of the National Archives headed by PhD Tõnu Tannberg assembles not as often as the Advisory Board of the National Archives, as it includes several experts from outside. The Scientific Board is mainly in charge of co-ordinating scientific research and publishing in the National Archives.

Thus there are two sides to the responsibilities of the National Archives as well as any other archival organisation. On the one hand it is responsible for preserving the national cultural heritage, on the other hand it is responsible for keeping sufficient documentation of the public procedures – the National Archives is a government agency, being at the same time an organisation in charge of preserving the cultural heritage.

ARCHIVISTS' IN-SERVICE TRAINING AND THE FIRST PROFESSIONAL EXAMINATION IN 2000

Birgit Kibal

Secretary of the professional commission

Contacts with foreign lecturers concerning archivists' in-service training, which have been increasing rapidly in recent years, reached their first target on October 1–8, 2000, when Margaret Crockett and Janet Foster, lecturers from Great Britain, visited Estonia. The five-day course "Training the trainer" was aimed at the employees of the National Archives, who had been selected to deliver lectures prior to archivists' professional examination. 11 employees from the National Archives (five from the South region and six from the North region) and one representative from both the Latvian State Archives and the Lithuanian Central Archives participated in the training, which was held in Tartu in the premises of the repository of intermediate storage of the Historical Archives.

The course included comprehensive lectures on records management, arrangement, description and preservation of records, electronic record problems, usage of finding aids, and methodological as well as practical questions of organising archivists' training. At the same time, practical works were carried out, in the course of which the participants were expected to compile programs for sample lectures, demonstrate their knowledge of specialist literature and weblinks, and prepare for the discussions to be held the following morning. Both the lecturers and the trainees regarded the course as a most useful one, emphasising the necessity of further co-operation in the near future.

The most important events for the employees of the National Archives took place during the last months of the year. On 5 September the meeting of the commission in charge of organising the in-service training and professional examination (T. Arumäe, K. Kaur, I. Kuuben, P. Noodapera, P. Pirsko, J. Saaremõts, M. Tiidus, minutes taken by B. Kibal) decided to declare the archivists' professional examination for the archivists of both public and private archives. The National Archives was appointed as the institution responsible for organising the in-service training, all the costs had to be paid by the National Archives, too. The training was intended to last maximum three days and participation in the course was voluntary. The written exam was decided to be held on December 11, the oral exam a week later.

The directive of 6 September of the Director General of the National Archives nominated the professional commission which was put in charge of administering the exam. The members of the commission were Liivi Aarma, head of the chair of bibliography, professor, Tallinn Pedagogical University; Tiit Arumäe, the acting archives councillor, National Archives; Aadu Must, head of the chair of the archival studies of the department of history of the faculty of philosophy, professor, Tartu University; Kalmer Mäeorg, chief specialist, Tallinn City Archives; Hille Oidema, member of the Society of Estonian Archivists; Kaidi Paju, councillor of the department of records management and archives, State Chancellery; Priit Pirsko, acting Director General of the National Archives, chairman of the commission. Birgit Kibal, archivist of the historical archives department, was appointed as the senior secretary of the commission. The directive of the Director General of the National Archives of 20 November appointed A. Must as the head of the commission.

The professional commission was nominated by the Director General of the National Archives for a two-year period and it makes its decisions at simple majority. The first meeting of the commission was held on 18 October in Tallinn. According to P. Pirsko, the decision to summon the commission was necessitated by the Archives Act, which determined that the archivists' professional requirements had to be established by 1 January 2001 in connection with the government regulations on approving archivists' professional requirements and the procedure of the professional

examination. The program of the professional examination was brought into accordance with archivists' professional requirements. The requirements for the exam had been available for all the employees involved for nearly two years and during this period everybody had had the chance to get to know them. A list of compulsory and recommendatory literature was drawn up, considering the present situation and the availability of the books in Estonia. The list could be accessed via the National Archives' intranet. The list is being constantly updated and is available for everybody interested.

The program of the lectures was drawn up by 15 September and the schedule was completed by 2 October. The meeting of the commission on 15 October made amendments in the list of recommendatory literature and determined the terminology to be used at the courses, concerning the terms record, document and unit, record keeping and records management, retention period, appraisal and arrangement. The training and the exam were both announced on 23 October, the applications had to be submitted by 13 November. The meeting of the commission on 15 November decided to accept the applications of 71 employees from the National Archives and Tallinn City Archives as well as the applications of two candidates to the possible vacancies at the National Archives. 15 people from outside the National Archives were accepted for the examination program of 2001. The members of the commission and lecturers, who were also expected to strive for the professional certificate, were considered as having passed the examination because of their share in preparing and delivering the lectures, drawing up the lists of examination questions and participating in the work of the examination board.

The in-service training course for the archivists of the North Region was carried out on 22–24 November at Nelijärve and for the South Region from 29 November to 1 December in Tartu. More than 40 people attended the lectures at both of them. The three-day training courses included the following topics: archival theory (Priit Pirsko, Tiit Arumäe), record management procedures (Pille Noodapera, Tiia Siir), appraisal and acquisition of records (Pille Noodapera), arrangement and description of records (Indrek Kuuben, Tiit Arumäe), access to records and usage of records (Tiiu Kravtsev, Birgit Kibal), preservation of records (Ruth Tiidor, Jaan Lehtaru), management of archival systems (Toivo Jullinen), audio-visual archives (Ivi Tomingas) and electronic archives (Veiko Berendsen). The members of the commission made up 5 essay questions and the lecturers at least 20 test questions per each topic, from among which the working group (A. Must, K. Mäeorg, H. Oidema) selected the questions to be asked at the exam. The procedures of the oral exam were delegated to be solved by the commission.

According to the decision of the professional commission of 18 October, the written part of the exam had to be carried out on 11 December simultaneously in Tallinn and Tartu and the oral part on 18 December in Tartu and on 19 December in Tallinn. The written exam consisted of a test and a short essay. In case the result of the written exam was unsatisfactory, the examinee was not eligible for the oral exam. 61 people out of 66 passed the exam. The first archivist's professional certificate in the history of the Estonian archives dates from 20 December 2000 and is owned by 72 people from the National Archives and Tallinn City Archives.

INTERMEDIATE STORAGE – A BREAKTHROUGH IN THE ARCHIVAL SYSTEM?

Kaja Pullonen

Head of the department of semi-current records, Historical Archives

The development of intermediate storage and intermediate storage repositories in Estonia has not been parallel with the general development of the National Archives. It has been closely connected with the changes in the society during the last decade.

The departments of intermediate storage repositories were founded at the Estonian Historical Archives and the Estonian State Archives on 1 October 1997, based on the regulation of 15 July 1997 "Ensuring the preservation of the documents of the institutions to be privatised and the institutions to be liquidated" of the Government of the Republic. However, it was not possible to start this process because of the limited storage space in the premises of the Historical Archives as well as in the State Archives. According to the agreements inside the archival system to erect first one building and start the next one after that, depending on the allocations of the state, the building operations of the repository of intermediate storage of the Historical Archives started on 7 December 1998, the building was completed on 23 July 1999 and the opening ceremony was held on 14 January 2000. The archives started to receive documents and carry out regular procedures on 22 February 2000.

When the National Archives was founded on 1 January 1999, the repositories of intermediate storage were incorporated into the Historical Archives' department and the State Archives departments divisions. After the structural reform of the National Archives came into force on 1 January 2001, the term repositories of intermediate storage was not used in the Historical Archives any more. According to the new structure it was more suitable to change the name of the structural unit, because new tasks were added, and it was now the department of semi-current records which took over the tasks of intermediate storage. In the State Archives the division of intermediate storage is part of the holdings department. The cornerstone of the building of the repository of intermediate storage of the State Archives was laid on 18 May 2001, but as in Tartu, although the building is provisionally called the repository of intermediate storage, it is also going to be used for storing the main holdings of archival value because of the lack of space in other premises. Thus it seems to be more appropriate to use the term intermediate storage instead of the term repositories of intermediate storage, because there are no separate archival institutions as such, there are just specific functions of public archives, which are used to perform the tasks of the former records' creators.

As a result of the organisational changes in the archival system, the concept repository of intermediate storage has been replaced with the concept intermediate storage, denoting the function which entails acquisition, preservation, disposition and destroying records of transitory value. In fact, all public archives in Estonia perform these functions. As the county archives had already accepted the responsibility for preservation of records of transitory value pursuant to their possibilities and needs, it was not the decision of acquisition of transitory records that was of major importance. It was the decision in itself (even if it came somewhat late), the decision of the archival system to change its position from a former outsider to an active participant in the processes in the society. It was a breakthrough in the archival system, which meant that archives started to perceive and reflect the changes in the society.

The decision to found the repositories of intermediate storage at the country's two central archives was a landmark decision to invest in large repositories instead of building non-standard rooms for storage all over Estonia.

This approach to create modern storage facilities is still being supported, because it is the most adequate solution as far as the financial side is concerned.

One of the major highlights of the archival system was erecting and opening of a new archives building. It was the first house built for archival purposes. The foundation of the repositories of intermediate storage was initiated by the pressure in the society, which could be used as an effective means to liquidate the lack or shortage of space in archives. And it is remarkable that this means worked and the financial support was provided.

On a slightly narrower scale, the establishment of the repository of intermediate storage was essential for the Historical Archives. The Historical Archives changed from the repository of old and dignified records (the borderline between the materials stored in the Historical Archives and the State Archives was the year 1918) into an active participant in the modern archival system.

In conclusion, the foundation of the repositories of intermediate storage drew attention to the lack of space in archives, and marked the beginning of the process of erecting modern

HOW *TUNA* WAS BORN

Ott Raun

Editor-in-chief, *Tuna*

When the National Archives was founded, *Tuna* was one month old. The presentation of the first edition of the journal took place in the assembly hall of the National Archives in Maneeži Street on 1 December 1998. Thus the story of how *Tuna* was born started earlier than the framework of this book would allow, the rather that with all the previous history it could date back to as far as the very beginning of the Estonian journalism. But the fact is that the period of 1999/2000 was the time, which determined the present state and future of *Tuna*. Although the first edition of the journal received a warm welcome, the future of the journal was regarded with a certain caution. Both the name of the journal *Tuna* as well as the subtitle *Ajalookultuuri ajakiri* (The Journal of Culture of History) seemed to appear strange, the latter in the opinion of many learned men tended to imply that it was not serious enough. The design was severely criticised in *Postimees*.

The year 1999 started with expectations and hesitations. The changes in the archival system had deprived *Tuna* of its former basis. The number of editions to be planned to publish that year was unclear. And when the first edition of the year 1999 was published not until May, the sceptics seemed to have been right in their doubts. However, mainly thanks to the support of the Scientific Board and the research and publishing department of the National Archives, it was possible to speed up, and the following edition came out in September, the next in November, and only the fourth edition remained to be published in the year 2000. But money isn't everything. Without the energetic board of the journal, which had grown out of the initiative committee, and the historians who were not afraid to give their manuscripts to the new journal entangled with initial difficulties, *Tuna* would have remained a random publication. Thus it was the first full year of the journal (1999), which gave the answer to the Hamlet-like question.

For the first two years *Tuna* worked with and depended largely on the research and publishing department of the National Archives. And the fact that the department was situated in Liivi Street in Tartu and the editors were working at 4 Maneeži Street in Tallinn was of minor importance. Although competition and even disagreement between Tartu and Tallinn have been considered to be characteristic of Estonian science and cultural life, *Tuna* was the journal of both Tartu and Tallinn, being printed in Kohtla-Järve.

On the other hand it does not mean that while starting the new journal everybody involved knew perfectly well what a journal of history and archival matters should be like. Discords were common in every sphere from the name

and design to the contents. Tuna started as a journal of recent history and archival matters. Since the very first stages it became clear that this framework was insufficient. The pages devoted to archival matters were scarce because of the limited number of people dealing with archival theory, and the subject of recent history in itself makes it impossible to strictly follow the limitations set on periods or countries.

It was essential to make clear where Tuna stood among other publications. Tuna declared at the very beginning that the journal was going to be a new publication intending to exist together with the former ones, not instead of any of them. And this is the way it still is. The choice of material is different from most of the other publications, including the most long-standing journal *Ajalooline Ajakiri*. Alongside Tuna, *Ajalooarhiivi toimetised* have been published as well as the journal of the Institute of History *Acta Historica Tallinensa* and Raimo Pullat's *Vana Tallinn*. The fact that Tuna has not set itself against any other journal or magazine is clearly shown by the choice of authors. Side by side with historians and researchers working in the National Archives, their colleagues from Tartu University, Literature Museum and Institute of History, researchers from outside any institutions and also from outside Estonia as well as many leading writers and essayists are among the authors.

Thanks to its energetic board, Tuna is eager to use all the possibilities and all the potential in Estonia as much as possible and seek for ways to introduce any points of interest all over the world. As far as the theory of archival matters is concerned, Tuna has for the time being not gone further than *Arhivaaride Käsiraamat* (Archivists' Manual), which is more than one hundred years old. In the field of philosophy of history as well as theory of history, modern German treatments have been introduced, largely on the initiative of Mart Kivimäe. The treatments of the different cultures of the world have introduced Sinology (Märt Läänemets) as well as Egyptology (Sergei Stadnikov), Assyriology (Amar Annus) is the next to come. Culture topics have been paid great attention to. There is the section of Cultural Archives in every edition of the journal, the second edition of the year 2000 was fully dedicated to the year of books and the discussion about Aadu Grenzstein inspired by Jaanus Arukaevu received a lot of attention.

The Film Archives plays an important role in the highly appreciated selection of photos in Tuna, but photos also come from other sources. In its treatments Tuna has moved to the period of the Teutonic Order via the Tsarist period and the Swedish period. The treatments of recent history have also maintained their position among the leading sections of the journal.

Among the more influential new treatments Tõnu Tannberg's story about Innocenti Beria, Heino Arumäe's treatment of Eduard Laamann, Erich Kauba's article about the role of the Baltic Navy during the preparations for conquering Estonia and the publication of Hellat's file by Tõnis Ritson should be mentioned. The regularly meeting board has played an important role in choosing the authors for Tuna, thanks to which it has been possible to combine the two almost incompatible qualities: the high scientific level and the readability. In 2000 the board members were Indrek Jürjo, Lea Kõiv, Enn Küng, Mati Laur, Arvo Pesti, Peep Pillak, Jaak Rand, Priit Raudkivi, Ott Raun, Enn Tarvel, Tõnu Tannberg, Ivi Tomingas and Jaak Valge.

There have definitely been some mistakes, slips and disputable solutions, but it all goes with a new and rapidly developing project.

In the period of 1999/2000 Tuna was compiled and published by the same team, which had started in 1998. Tõnu Soo designs the covers, which change from edition to edition, Jaan Klõšeiko has made the layout for all the editions of Tuna, Velly Roots edits the texts, Anu Seidla does the proof-reading and Arvo Pesti is in charge of sales. Besides the National Archives and the Tallinn City Archives, the Cultural Endowment of Estonia, the Estonian National Culture Foundation and the Cultural Foundation of the President of the Republic have helped Tuna to survive.

In 2001 the Estonian State Archives was the institution to take care of Tuna. But this is the story for the next review.

VALGA COUNTY ARCHIVES IN A NEWLY RENOVATED BUILDING

Riina Virks

Valga county archivist

The completion of the new building of Valga county archives in 2000 is of major importance for both Valgamaa and the archival system of all Estonia.

Nowadays we might conclude that thanks to the successful lobby of Valga county leaders it was possible to build the new house for archives in Valga, not in Võru or Põlva. The fact that Valga archives badly needed a new building and better working conditions was not unknown to neither the people in Valgamaa nor the top management of the National Archives.

While considering the possible locations for the new building, the house of the former Säde society was chosen. The house was built in 1911 in late Jugend style and it is a building consisting of two separate houses, which in its time, as far as its architecture was concerned, was considered to be the gem of South Estonia. The architect of the building was Georg Hellat, one of the first architects of Estonian origin. At first the building was designed as a three storey building, where the lower floors were intended to be used for business purposes, whereas the top floor was going to be a hotel. During the construction an essential change was introduced and one floor was added. Before the First World War it housed the Central Hotel. During the first years of the Estonian Republic there were several institutions in the building, a police department and a music school among others. A member of Riigikogu since 1938, chairman of Pro Patriae Valga section and county committee, lawyer Juhan Uemaa lived here.

The building burnt several times. The last heavy fire in 1988 left the building in ruins for ten years. In 1998 Arcus Projekt started preparing construction projects in order to renovate the building. From seven tenderers the building company AS Linnaehitus won the public procurement. The construction operations were started in July 1999 and finished in July 2000. The total cost of the building was 13.5 million Estonian kroons.

Thanks to the extensive construction operations in the town centre, the county archives attracted a lot of attention and managed to hit the local newspaper headlines several times, informing the readers of the archives building being under construction, but also of the archival institution as such, its services and functions. Unfortunately for a long time the public had not been able to obtain any information about Valga archives. Now the archives received a lot of public attention. And although the dream of the people in Valga of their own theatre did not come true, the town can boast of a beautiful building for cultural purposes in the town centre, which houses a museum and an archives.

The opening ceremony of the new building took place on 17 November 2000. Among other guests Prime Minister of the Estonian Republic Mart Laar, State Secretary Aino Lepik von Wirén and Director General of the State Chancellery Tiit Laja were present. The article in the local newspaper Valgamaalane about the opening ceremony of the new archives building informed the readers also of the Prime Minister's and the State Secretary's grandparents' connections to the building of Säde society, who had once actively participated in the activities of the organisation. Hereby it should be mentioned that besides the fact that the restored building is remarkably well-proportioned and elegant, it fully meets the requirements and needs of a contemporary archives, being one of the most modern archival buildings in Estonia. In the opinion of both employees and visitors, there are excellent working conditions for the archives' users and employees, as well as excellent preservation conditions for archival records. When visitors come to the archives, they first meet the archives' officials in the foyer where they can make inquiries and they will also be given information about their further possible steps in the archives. In the open zone on the ground floor there are

the rooms for visitors – a research room and a seminar room, in the closed zone there are nice offices for archivists and rooms for receiving and arranging documents. There is the repository space of 1245 square metres available for preserving the existent and future units, which is a substantial improvement on the previous 150 square metres.

The repositories are equipped with modern ventilation and air-conditioning, which have to ensure the required conditions for preservation of documents on paper. Although the fonds of Valga county archives as well as of other county archives contain archival materials of the county's institutions since 1944, their preservation is problematical, because the paper they are written on might be of poor quality and is difficult to preserve. However, according to the statute, the county archives must ensure the preservation of the cultural heritage under its custody, which, considering the cost of electricity needed to keep the present systems running, is not cheap.

In addition to the changes in the archives' customary procedures, which were brought about by the changed surroundings, the increased repository space induced a major alteration in the archives' basic functions: the Valga county archives' service area expanded to Põlva and Võru county. The new situation entails much heavier workload and a new approach to offering archival services for both individuals and institutions. The years to come will have to show whether we can cope with our tasks or not.

AUTHORS

Aimar Altosaar	Member of Riigikogu
Tiit Arumäe	Councillor
Birgit Kibal	Head of the Reference Service of the Historical Archives, Secretary of the Professional Commission
Indrek Kuuben	Deputy Director General of the National Archives, Director of the Historical Archives
Enn Küng	Head of the Publishing Department of the Historical Archives
Aino Lepik von Wirén	State Secretary
Pille Noodapera	Head of the Supervision Department of the State Archives
Hille Oidema	Head of the Private Archives' Department of the State Archives
Priit Pirsko	Director General of the National Archives
Kaja Pullonen	Head of the Department of Semi-Current Records of the Historical Archives
Ott Raun	Chief Specialist of the Publishing Division of the State Archives, Editor-in-chief of Tuna
Helina Tamman	Deputy Head of the Publishing Department of the Historical Archives
Tõnu Tannberg	Councillor of the Director General of the National Archives
Ruth Tiidor	Head of Preservation Department of the Historical Archives
Marge Tiidus	Deputy Director General of the National Archives, Director of the State Archives
Ivi Tomingas	Director of the Film Archives
Riina Virks	Head of Valga County Archives

RAHVUSARHIIVI KOOSSEISU KUULUVATE ARHIIVIDE JA MAA-ARHIIVIDE KONTAKTANDMED

Rahvusarhiiv

J. Liivi 4, Tartu 50409
Telefon (07) 387 500 Faks (07) 387 510
rahvusarhiiv@ra.ee
www.ra.ee

	Aadress	Telefon	Faks	
Ajalooarhiiv	J. Liivi 4, Tartu 50409	(07) 387 500	(07) 387 510	ajalooarhiiv@ra.ee www.eha.ee
Riigiarhiiv	Maneeži 4, Tallinn 10117	(0) 693 8111	(0) 661 6230	riigiarhiiv@ra.ee
Filmiarhiiv	Ristiku 84, Tallinn 10318	(0) 6938613	(0) 6938611	filmiarhiiv@ra.ee
Viljandi maa-arhiiv	Jakobsoni 11, Viljandi 71013	(043) 34 273		viljandi@ra.ee
Lääne-Viru maa-arhiiv	Kreutzwaldi 1, Rakvere 44314	(032) 24 248	(032) 24 247	lviru@ra.ee
Tartu maa-arhiiv	J. Liivi 4, Tartu 50409	(07) 422 206		tartu@ra.ee
Rapla maa-arhiiv	Pärnu mnt 67, Märjamaa 78301	(048) 21 461	(048) 21 461	rapla@ra.ee
Ida-Viru maa-arhiiv	Kaare 11, Jõhvi 41534	(033) 56 469	(033) 56 465	iviru@ra.ee
Saare maa-arhiiv	Arhiivi 1, Kuressaare 93815	(045) 36 509	(045) 36 507	saare@ra.ee
Jõgeva maa-arhiiv	Roosi 3a, Jõgeva 48309	(077) 60 037	(077) 60 053	jogeva@ra.ee
Järva maa-arhiiv	Aiavilja 13, Paide 72719	(038) 52 306	(038) 50 212	jarva@ra.ee
Valga maa-arhiiv	Vabaduse 6, Valga 68204	(076) 68 870	(076) 68 875	valga@ra.ee
Lääne maa-arhiiv	Lihula mnt 22, Haapsalu 90510	(047) 55 647		laane@ra.ee
Harju maa-arhiiv	Tõnismägi 16, Tallinn 10119	(0) 693 8540	(0) 693 8542	harju@ra.ee
Pärnu maa-arhiiv	Pühavaimu 19, Pärnu 80014	(044) 42 900	(044) 42 170	parnu@ra.ee
Hiiu maa-arhiiv	Leigri väljak 5, Kärdla 92412	(046) 31 165		hiiu@ra.ee